

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Ernestos Stasiukevičiūtės,
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis priemonėmis užsienio šalyse ir Lietuvoje
Electronic Monitoring of Convicts in Lithuania and other Countries**

Vadovas: doc. dr. Gintautas Sakalauskas

Recenzentas: asist. Arūnas Meška

Vilnius

2016

TURINYS

ĮVADAS	3
1. NUTEISTŪJŲ STEBĖJIMO ELEKTRONINĖS PRIEMONĖS SAMPRATA IR ISTORINĖ RAIDA	5
2. NUTEISTŪJŲ STEBĖJIMO ELEKTRONINĖS PRIEMONĖS FORMOS	18
2.1. Nuteistųjų stebėjimo elektroninės priemonės reglamentavimas nacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose	18
2.2. Nuteistųjų stebėjimas elektroninės priemonės kaip kriminalinė bausmė	23
2.3. Nuteistųjų stebėjimas elektroninės priemonės kaip kardomoji priemonė baudžiamojo proceso metu	24
2.4. Nuteistųjų stebėjimas elektroninės priemonės kaip probacijos priežiūros priemonė	25
3. NUTEISTŪJŲ STEBĖJIMO ELEKTRONINĖS PRIEMONĖS PROBLEMATIKA NACIONALINIAME IR TARPTAUTINIAME KONTEKSTE.....	30
3.1. Siekiami tikslai ir priemonių proporcingumas	30
3.2. Techninės nuteistųjų stebėjimo elektroninės priemonės problemos	35
3.3. Nuteistųjų stebėjimo elektroninės priemonės ekonomiškumas	38
3.4. Teisinio reglamentavimo problemos	40
3.5. Kitos nuteistųjų stebėjimo elektroninės priemonės problemos.....	41
4. NUTEISTŪJŲ STEBĖJIMO ELEKTRONINĖS PRIEMONĖS RAIDOS PERSPEKTYVOS	43
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	48
LITERATŪRA	51
SANTRAUKA.....	56
SUMMARY	57

IVADAS

Temos aktualumas. Nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis mechanizmas jau seniai taikomas Jungtinėse Amerikos Valstijose, Švedijoje ir kitose Vakarų Europos valstybėse. Nuteistųjų stebėjimas pradėtas naudoti siekiant sumažinti kalinių skaičių, imtas taikyti kaip nauja laisvės atėmimo alternatyva. Šiame magistro darbe analizuojama užsienio valstybių praktika bei pokyčiai, įvykę ir tebevykstantys taikant elektronines stebėjimo priemones, siekiama identifikuoti esmines tendencijas, taikymo problematiką, teorines nuostatas ir įvertinti galimas tolimesnes šių priemonių taikymo perspektyvas.

Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis priemonėmis Lietuvoje nėra plačiai analizuotas, nes tai yra nauja priemonė Lietuvoje. Todėl būtina išsiaiškinti jo efektyvumą, reikalingumą, pranašumus bei trūkumus. Tai siekiama padaryti analizuojant ir užsienio valstybių praktiką. Dėl šių priežasčių magistro darbo tema – nuteistųjų stebėjimas elektroninio ryšio priemonėmis – yra labai aktuali baudžiamajai ir bausmių vykdymo teisei, jos taikymo praktikai ir problematikai atskleisti.

Darbe analizuojama nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis samprata, istoriniai aspektai, rūšys, skyrimas, taikymas, kylančios problemos bei raidos perspektyvos Lietuvoje ir užsienyje. Temos aktualumą taip pat atskleidžia esamos teisės doktrinos spragos bei teisinio reguliavimo trūkumai, techninės bei ekonominės nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis problemos.

Tyrimo objektas – nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis, aptariant sampratą, istorinius aspektus, reglamentavimą bei vykdymą Lietuvoje bei užsienio šalyse, pagrindines šios priemonės taikymo problemas ir vystymosi perspektyvas.

Darbo tikslas – išnagrinėti nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis ypatumus, palyginant Lietuvoje taikomą nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis su kai kurių užsienio šalių praktika.

Tyrimo metodai. Pagrindiniai darbe naudojami metodai yra loginis-sisteminis bei analizės, kuriais remiantis nagrinėjami tarptautiniai, Lietuvos ir užsienio šalių teisės aktai, mokslinė literatūra. Taip pat remiamasi lyginamuoju metodu palyginant Lietuvoje esamą nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis reglamentavimą su užsienio šalių patirtimi šioje srityje, statistiniu ir indukcijos metodais nagrinėjama su nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis taikymu ir vykdymu susijusi statistika, naudojamos istoriniu ir apibendrinimo metodais.

Darbo originalumas. Nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis taikymas Lietuvoje dar nėra išsamiai analizuotas. Apie šią alternatyvios bausmės formą specialiosios literatūros kol kas yra mažai, apie ją daugiau rašoma tik moksliniuose straipsniuose nagrinėjant probaciją ir bausmių vykdymą. Šią temą analizavo S. Mesonienė, A. Crowe, L. Sydney, P. Bancroft, B. Lawrence, J. Rogers, G. Mair, M. Lindenberg, N. Morris, J. Pradel, bei kiti užsienio šalių autoriai.

Pagrindiniai darbo šaltiniai yra Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, jų komentarai, įstatymai, įstatymų projektai, poįstatyminiai teisės aktai, reglamentuojantys nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis, tarptautiniai teisės aktai, susiję su nuteistųjų stebėjimu elektroninėmis ryšio ir priemonėmis, užsienio šalių įstatymai, reglamentuojantys nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis, Lietuvos ir užsienio šalių autorių straipsniai, moksliniai tyrimai, Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pateikiama statistika bei tarptautinės rekomendacijos.

1. NUTEISTŪJŲ STEBĖJIMO ELEKTRONINĖS PRIEMONĖS SAMPRATA IR ISTORINĖ RAIDA

Pirmą kartą nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis rašytinėje literatūroje buvo paminėtas 1960 m., kai du Harvardo universiteto studentai Ralph Kirkland Gable ir William S. Hurd sukūrė elektroninio stebėjimo prietaisą (kulkšnies juosta) ir aprašė galimybę elektroninių prietaisų pagalba stebėti nuteistuosius. Šis nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis įrankis buvo patentuotas 1964 m.¹

XX a. teisinėje literatūroje buvo pastebimas siekis apibrėžti nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis sampratą. Daugiausia teorinių analizių galima aptikti amerikiečių, britų, švedų ir vokiečių literatūroje. Nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis priemonėmis analizavo A. H. Crowe, J. Pradel, J. Rogers ir daug kitų mokslininkų. Pasak J. Pradel teisės teorijoje vyrauja nuomonė, jog elektroninis monitoringas yra atskira kriminalinė bausmė ir yra viena iš tarpinių bausmių rūšių. Jis teigia jog elektroninis monitoringas – namų arešto bausmės užtikrinimo priemonė.² Ann H. Crowe, teigia, kad elektroninis monitoringas yra ne tik kriminalinė bausmė, bet ir asmenis kontroliuojanti priemonė ikiteisminio tyrimo bei teismo nagrinėjimo metu, taip pat nuteistųjų, kuriems paskirta probacija arba kurie lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos, priežiūros priemonė. Autorė nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis įvardina kaip kontrolės priemonę, kai taikomos įvairios išankstinio paleidimo iš pataisos įstaigų formos: lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų, lygtinis atleidimas nuo bausmės prieš terminą, kai laisvės atėmimas pakeičiamas į namų areštą, kai rengiami nuteistieji, išeinantys iš įkalinimo įstaigos, ir jie siunčiami į „pusiaukelės namus“, taip pat kai skiriama dalinė probacija, t. y. dalis bausmės paskiriama atlikti pataisos įstaigoje, o kita dalis – probacijos priežiūroje ir pan.³

Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis daugelyje valstybių gali būti suprantamas kaip:

- ikiteisminis stebėjimas (angl. *pre-trial*);
- priekinių durų (angl. *front door*) stebėjimo sistema – iki asmens patekimo į pataisos įstaigą;
- ir galinių durų (angl. *back door*) stebėjimo sistema – po asmens patekimo į pataisos įstaigą.

Priekinių durų (angl. *front door*) priemonės įgyvendinamos prieš nuteistajam patenkant į įkalinimo įstaigą. O galinių durų (angl. *back door*) priemonės įgyvendinamos paleidus iš kalėjimo. Galinių durų sistema taikoma dalies ilgalaikio įkalinimo bausmės atlikimui ne įkalinimo įstaigoje.

---

¹ SCHWITZGEBEL, R. K. *Streetcorner Research: An Experimental Approach to the Juvenile Delinquent* [interaktyvus]. Cambridge: Harvard University Press, 1965, p. 45. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: < <https://rgable.wordpress.com/electronic-monitoring-of-criminal-offenders> >.

² PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius, 2002, p. 529.

³ CROWE, A. H., SYDNEY, L., BANCROFT, P., LAWRENCE, B. *Offender Supervision with Electronic Technology*. American Probation and Parole Association. Lexington, 1999, p. 45.

Dažniausiai naudojamos „priekinių durų sistemos“.⁴ Kai kuriose jurisdikcijose (Belgija, Danija ir Lenkija) turi tik priekinių durų sistemas, o kitose jurisdikcijose (Estija, Airijos Respublika) naudojamos tik galinių durų sistemos. Anglijoje ir Velse, taip pat Škotijoje elektroninio monitoringo programos yra naudojamos abiem atvejais.

1977 m. JAV Naujosios Meksikos apygardos teisėjas Jack Love pirmą kartą paskyrė elektroninę apyrankę nuteistiesiems stebėti.⁵ Jau po metų ši idėja buvo įtraukta į bausmių skyrimo nuteistiesiems programą ir naudojama Floridoje. 1981 m. Tomas Stacey įkūrė Pažeidėjų stebėjimo asociaciją JAV (angl. *Offenders Tag Association*) ir pradėjo skatinti nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis. Devintojo dešimtmečio pabaigoje, elektroninės nuteistųjų stebėjimo programos jau veikė daugelyje JAV valstijų.⁶ Intensyvios probacijos tikslas apima nuolatinę nuteistojo elgesio kontrolę, kurią vykdo probacijos tarnybos pareigūnai. Intensyvios probacijos metu buvo taikomas elektroninis monitoringas – kaip tam tikra stebėjimo forma. Monitoringas numatė aktyvią ir pasyvią teisės pažeidėjo kontrolę. Pasyvi kontrolė buvo vykdoma radijo davikliais, kurie pritvirtinti įvairiose žmogaus kūno vietose (prie riešo arba kulkšnies), pranešdavo apie nuteistojo judėjimą. Aktyvi kontrolė buvo vykdoma naudojant telefoninę robotiką ir atsitiktiniais kompiuterizuotais užklausimais pagal teisės pažeidėjo gyvenamąją vietą. Šiuo metu šis būdas taikomas visose JAV valstijose. Pažymėtina, kad viena pagrindinių elektroninio monitoringo išplitimo JAV ir kitose valstybėse priežasčių yra komercinis lobizmas parlamente, neskaidrūs politikų bei verslo atstovų susitarimai⁷ ir valstybės siekis nuraminti gyventojus dėl į laisvę paleidžiamų nuteistųjų. Verslininkų lobizmas suderintas su valstybės teisine santvarka, vis labiau plėtoja elektroninio monitoringo taikymą JAV, bei vis labiau didina mokesčius už teikiamas elektroninio monitoringo paslaugas.⁸

JAV pagrindiniais elektroninio monitoringo teigiamais aspektais įvardinama:

- **kaina**; nuteistuosius stebėti elektroninių prietaisų pagalba kainuoja mažiau nei įkalinimas. Vidutinės išlaidas už nuteistųjų išlaikymą įkalinimo įstaigose gali svyruoti nuo 60 \$ iki beveik 200 \$ per dieną. Nuteistųjų stebėjimas elektroninių prietaisų pagalba kainuoja maždaug 3–15 \$;
- **visuomenės saugumas**; elektroninio monitoringo šalininkai teigia, kad nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis priemonėmis padeda užtikrinti visuomenės saugumą, nes toks asmuo nuolat kontroliuojamas. Tačiau šis JAV minimas teigiamas aspektas, jokiais moksliniais tyrimais pagrįstas nebuvo. Kritikai mano priešingai, kad

⁴ PINTO, S. NELLIS, M. *7th European electronic monitoring conference survey of electronic monitoring. Analysis of questionnaires*. [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2016 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.cepprobation.org/uploaded_files/EM2011_Conference_Analysis-of-EM-Questionnaires.pdf >.

⁵ BALL, L., HUFF, S., LILLY, P. *Federal Probation 1985/1*, Corbett.Fersch, 1988, p. 20.

⁶ ROGERS, J. *Journal of Contemporary Criminal Justice*. Canada, 1989, p. 14.

⁷ PATERSON, C. *'The new politics': parliamentary lobbying, public procurement and political reform*. [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2016 m. balandžio 22 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.historyandpolicy.org/policy-papers/papers/the-new-politics-parliamentary-lobbying-public-procurement-and-political-re> >.

⁸ KILGORE, J. *The Rise of Electronic Monitoring in Criminal Justice*. [interaktyvus]. 2012 [žiūrėta 2016 m. balandžio 22 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.counterpunch.org/2012/04/30/the-rise-of-electronic-monitoring-in-criminal-justice> >.

elektroninis monitoringas nepadedą užtikrinti visuomenės saugumo, nes stebimasis asmuo bet kada gali padaryti naują nusikalstamą veiką. Elektroninio monitoringo taikymas tam įtakos neturi;

- **nuteistųjų resocializacija**; nuteistieji stebimi elektroninėmis ryšio priemonėmis gali dirbti ir praleisti laiką su savo šeimomis, grįžti į bendruomenę, kurioje jie gali dirbti, mokėti mokesčius.⁹

Devintojo dešimtmečio pabaigoje Kanada, Australija, Singapūras ir Izraelis pritaikė šią JAV patirtį, idėjas ir įgyvendino nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis.¹⁰

Alternatyvių laisvės atėmimo priemonių vystymąsi skatino ne tik pigesnių įkalinimo formų paieška, bet ir tarptautinių dokumentų nuostatos bei vis didėjantis įkalinimų asmenų skaičius. Tarptautiniame dokumente „Minimalios standartinės taisyklės dėl priemonių, nesusijusių su laisvės atėmimu“, patvirtintame Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1990 m. rezoliucija Nr. 45/110, įtvirtinama bendra valstybių – Jungtinių Tautų Organizacijos narių, nuostata plėtoti priemones, nesusijusias su laisvės atėmimu taip siekiama riboti įkalinimo taikymą.

Europoje nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis technologijos pradėtos diegti nuo 1990 m. Nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis taikymo pradžia, skirtingose valstybėse pateikiama 1 lentelėje.

1 lentelė. **Elektroninio stebėjimo taikymo pradžia skirtingose valstybėse**¹¹

VALSTYBĖ	TAIKYMO PRADŽIA
Anglija ir Velsas	1991 metai
Švedija	1994 metai
Nyderlandai	1995 metai
Škotija	1998 metai
Prancūzija	2000 metai
Belgija	2000 metai
Portugalija	2002 metai
Danija	2005 metai
Liuksemburgas	2006 metai
Estija	2007 metai
Norvegija	2008 metai
Lenkija	2009 metai
Airija	2009 metai
Vokietija (Badenas-Viurtembergas)	2010 metai
Austrija	2010 metai
Lietuva	2012 metai

⁹ ANDERSON, E. *The Evolution of Electronic Monitoring Devices, National Public Radio series*. [interaktyvus]. 2014 [žiūrėta 2016 m. balandžio 22 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.npr.org/2014/05/22/314874232/the-history-of-electronic-monitoring-devices> >.

¹⁰ WHITFIELD, D. *Tackling the tag. The electronic monitoring of offenders*. Winchester, 1997.

¹¹ PINTO, S. NELLIS, M. *7th European electronic monitoring conference survey of electronic monitoring. Analysis of questionnaires*. [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2016 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.cepprobation.org/uploaded_files/EM2011_Conference_Analysis-of-EM-Questionnaires.pdf >.

Anglija buvo pirmoji šalis, pradėjusi eksperimentuoti su nuteistųjų stebėjimu elektroninėmis priemonėmis Europoje¹² ir yra pirmaujanti elektroninę nuteistųjų priežiūrą vykdanči Europos valstybė. Iki šiol Anglijoje nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis vykdomas dažniausiai.¹³ Jau 1982 m. Anglijoje ir Velse buvo įsteigta pažeidėjų stebėjimo „Offender Tag Association“ (OTA) organizacija, kurios tikslas buvo skatinti nusikaltėlių stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis.¹⁴ To priežastis – vis didėjantis įkalintų asmenų skaičius. 1975 m. įkalintų asmenų skaičius buvo – 81 asmuo, tenkantis 100 000 gyventojų, o jau 1977 m. šis skaičius siekė 119 įkalintų asmenų 100 000 gyventojų.¹⁵ Tokiam įkalintų asmenų skaičiui įtakos turėjo šalyje vykdoma bausmių taikymo politika. Tačiau po 1979 m. Margaret Thatcher inauguracijos imta vis sparčiau plėtoti alternatyvių bausmių paiešką. 1991 m. buvo priimtas „Baudžiamojo teisingumo aktas“ (angl. *Criminal Justice Act*).¹⁶ Šio teisės akto 12 straipsnyje minimas ir elektroninis monitoringas, bei reglamentuojamas jo taikymas praktikoje.

Nuo 1994 m. elektroninį stebėjimą imta taikyti Švedijoje. Švedija pradėjo taikyti nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis siekdama:¹⁷

- rasti patikimą alternatyvą laisvės atėmimui;
- išvengti įkalinimu daromos žalos nuteistiesiems;
- sumažinti laisvės atėmimo bausmės išlaidas. Paskaičiuota, kad nuteistojo išlaikymas kalėjime per dieną Švedijoje kainuoja 1645 kronų (\$ 235), tuo tarpu nuteistojo stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis per dieną kainuoja 400 SEK (\$ 55).

Švedijoje nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis suprantamas, kaip nuteistojo intensyvi priežiūra su elektroninio stebėjimo priemonėmis. Tai – draudimas išvykti iš namų, išskyrus paskirtą laiką, ir nurodytais tikslais, pavyzdžiui, užimtumo, švietimo, sveikatos priežiūros ar panašiais atvejais.¹⁸ Švedijoje elektroninis monitoringas skirstomas į „priekinių durų“ priemones (angl. *front door*) ir „užpakalinių durų“ (angl. *back door*) priemones. Priekinių durų sistema taikoma kaip alternatyva trumpalaikėms įkalinimo bausmėms: nuo 1994 m. elektroninis monitoringas buvo taikomas nuteistiesiems, nubaustiems kalėti iki 2 mėnesių; nuo 1997 m. elektroninis monitoringas buvo taikomas nuteistiesiems, nubaustiems kalėti iki 3 mėnesių; nuo 2005 m. elektroninis monitoringas taikomas nuteistiesiems, nubaustiems kalėti iki 6 mėnesių. Užpakalinių durų sistema taikoma pakeičiant dalį ilgalaikio įkalinimo bausmės atlikimą ne kalėjime: nuo 2001 m. maksimali trukmė buvo 4 mėnesiai

¹² MAIR, G., NEE, C. *Electronic Monitoring: The trials and their results*. HMSO, London 1990.

¹³ MAIR, G., NELLIS, M. *Parallel tracks“ Probation and Electronics monitoring in England, Wales and Scotland*. 2013, p. 63

¹⁴ MAIR, G., NELLIS, M. *Parallel tracks“ Probation and Electronics monitoring in England, Wales and Scotland*. 2013, p. 55.

¹⁵ OBERHEIM, R. *Gefangnisüberfullung, Ursachen, Folgen und Lösungsmöglichkeiten in der Bundesrepublik Deutschland mit einem internationalen Vergleich. Europäische Hochschulschriften*. Frankfurt am Main: Peter Lang., 1985, p.31.

¹⁶ TOON, J. *Electronic Monitoring in England and Wales*. 2003, p. 51.

¹⁷ BUNGERFELDT, J. *Electronic Monitoring in Sweden. The past, present and the future* [interaktyvus]. Stockholm, 2012 [žiūrėta 2016 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Workshop-G-Workshop-Jan-Bungerfeldt.pdf>>.

¹⁸ Lag (1994:451) *Om intensivövervakning med elektronisk kontroll* 4 § [interaktyvus]. 1994 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-1994451-om-intensivover_sfs-1994-451/>.

už kalėjimo ribų; nuo 2006 m. maksimali trukmė buvo 6 mėnesiai už kalėjimo ribų; nuo 2007 metų maksimali trukmė – pusė paskirtos laisvės atėmimo bausmės laiko. Švedijoje nuteistieji stebimi elektroninėmis ryšio priemonėmis priekinių durų sistemoje turi: išvykti iš namų tik suplanuotu laiku; turi turėti gyvenamąją vietą kurioje gali būti įdiegta elektroninio stebėjimo sistema; asmenims draudžiama naudoti alkoholį ir narkotikus; turi dalyvauti gydymo programose (jeigu reikia); įsileisti probacijos tarnybos pareigūnus; mokėti 50 SEK (\$ 7) per dieną mokesčių Nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų kompensacijų ir pagalbos tarnybai (angl. *Crime Victim Compensation and Support Authority*).

Švedijoje nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis skatino ne tik didėjantis įkalintų asmenų skaičius 1993–1994 m., bet ir politiniai aspektai. Švedijoje remiantis iniciatyvių 1993 m. išrinktų politiškai aktyvių konservatorių, tokių kaip teisingumo ministras Hellsvik buvo inicijuotas ir reglamentuotas nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis. 1994 m. buvo priimtas „Intensyvios priežiūros su elektroninėmis priežiūros priemonėmis“ įstatymas (šved. *Lag om intensivövervakning med elektronisk kontroll*).¹⁹ 1997 m. buvo sukurtas ir bandomasis Švedijos baudžiamojo įstatymo projektas, kuriame taip pat reglamentuojamas elektroninio monitoringo taikymas, tačiau šio projekto nuostatos tik 1999 m. įtrauktos į Švedijos baudžiamąjį įstatymą.²⁰ Švedijoje, kaip ir Velse, bei Nyderlanduose elektroninė nuteistųjų priežiūra taikoma kaip kriminalinė bausmė arba kardamosios priemonės – suėmimo alternatyva.

Prancūzijoje nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis, taip pat skatino didėjantis įkalintų asmenų skaičius. Imta ieškoti priemonių, kurios sumažintų trumpalaikių įkalinimų skaičių. Senatorius Guy Pierre Cabanel inicijavo diskusijas dėl elektroninių priemonių panaudojimo stebint nuteistuosius įvedimo į bausmių sistemą.²¹ Nuteistųjų stebėjimas elektroninių priemonių pagalba Prancūzijoje teisiškai reglamentuojamas 1997 m. Baudžiamojo proceso kodekso (CPP) 723-7 straipsnyje.

Austrija viena iš valstybių, pasižymėjusi dideliu baudžiamosios politikos stabilumu. Kalinių skaičius Austrijos apsisprendimui taikyti elektroninį monitoringą įtakos neturėjo. Austrija pasižymėjo elektroninių priemonių stebint nuteistuosius skeptiškumu. Elektroninių nuteistųjų stebėjimo priemonių taikymas buvo išsamiai analizuotas ir sulaukė gana dviprasmiško vertinimo valstybėje. Nuteistųjų stebėjimą elektroniniais prietaisais imta vadinti netgi „nusikalstamu turizmu“.²² Nuo 1987 m. pradėtų diskusijų galimybės taikyti elektroninį nuteistųjų stebėjimą buvo vertinamos gana skeptiškai. Austrai siekė pritaikyti nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis savo valstybėje tik tuomet, kai kitos valstybės aiškiai išanalizuos bei aprašys šios alternatyvios įkalinimui bausmės privalumus ir trūkumus. Taigi austrai tik 2004 m. įvertinę vokiečių ir šveicarų patirtį taikant elektroninį monitoringą, pradėjo diskutuoti apie šių priemonių taikymą savo valstybėje. Austrijoje pirmasis nuteistųjų stebėjimo

¹⁹ WENNERBER, G. I. *High level of support and high level of control. An efficient Swedish model of electronic monitoring*. 2013, p. 116.

²⁰ OLKIEWICZ, E. *The Evaluation of a Three Year Pilot Project on Electronic Monitoring in Sweden*. 2003, p. 77.

²¹ LEVY, R. *From tagging to tracking. Beginning and development of electronic monitoring in France*. 2013, p. 225.

²² DEARING, A. *Der sogenannte Kriminalitätstourismus. Der Landendiebstahl und die Öffnung der Ostgrenzen*. 1993, p. 181.

elektroninėmis ryšio priemonėmis projektas – Baudžiamojo įstatymo pakeitimo įstatymas – buvo sukurtas 2006 m., o jau 2008 m. buvo priimtas ir antrasis Baudžiamojo įstatymo pakeitimo įstatymas.

Danijoje dėl 1950 m. valstybėje įvykusios industrializacijos, 1960 m. vis didėjančių alkoholizmo ir narkotikų problemų visuomenėje, 1970 m. valstybėje įvykusio ekonominio nuosmukio ėmė didėti nusikalstamumas.²³ Valstybėje nepavyko išlaikyti pastovaus kalinių skaičiaus 1980 m. 100 000 gyventojų teko 70 kalinių, 2008 m. jau buvo 64 kalintys asmenys 100 000 gyventojų. Danijos valstybė nusprendė ieškoti alternatyvių bausmių. Vieną iš alternatyvų įkalinimui Danija pasikonsultavusi su Švedija pripažino – nuteistųjų stebėjimą elektroninių priemonių pagalba (elektroninę kulkšnies apyranę). Švedijos patirtis turėjo lemiamą įtaką Danijos apsisprendimui taikyti elektroninį monitoringą. Pirmasis elektroninio nuteistųjų stebėjimo prietaisas Danijoje buvo išbandytas 2005 m., pritaikius šią stebėjimo priemonę lygtinai iš įkalinimo įstaigos paleistam nuteistajam.

Analizuojant elektroninio monitoringo atsiradimo istoriją Suomijoje, matyti, jog įtakos taip pat turėjo vis didėjantis kalinčių asmenų skaičius. Suomija jau nuo 1945 m. stengėsi sumažinti kalinių skaičių valstybėje. Kalinių skaičių Suomijoje 1945 m. pavyko sumažinti pritaikius lygtinį paleidimą iš įkalinimo įstaigos ir bausmės atidėjimą. Pritaikius šias dvi priemones kalinių skaičius ženkliai sumažėjo. Analizuojant konkrečius duomenis matyti, jog 1978 m. 100 000 gyventojų teko 106 suimti asmenys, kalinčių asmenų skaičius tais pačiais metais buvo 132.²⁴ Ši tendencija iki 1980 m. vis blogėjo: tiek suimtų tiek įkalintų asmenų skaičius ženkliai didėjo. Valstybė ieškojo būdų kaip sumažinti įkalintų asmenų skaičių ir jau 2006 m. Suomijoje buvo priimtas naujas Kalėjimų aktas, taip pat 2007 m. teisingumo ministerija su parlamentu suderino naujų alternatyvių priemonių taikymą – nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis priemonėmis. Suomijoje nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis suprantamas, kaip lygtinai paleistų nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis.²⁵

Norvegijoje nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis atsirado dėl politinių aspektų, verslininkų lobizmo bei noro perimti užsienio valstybių patirtį ir pritaikyti šią priemonę savo valstybės sistemoje. Norvegijoje nebuvo įkalinimo įstaigų perpildymo. Norvegija nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis pradėjo taikyti tik nuo 2008.

XXI a. elektroninis monitoringas pradėtas vykdyti Portugalijoje, Estijoje, Lenkijoje, Norvegijoje, Ispanijoje, Italijoje, Škotijoje, Šveicarijoje, Danijoje bei Lietuvoje.²⁶

Viena iš priežasčių sąlygojusių nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis atsiradimą Lietuvoje – tarptautinė kitų valstybių patirtis bei siekis mažinti įkalintų asmenų skaičių. Lietuva yra viena iš pirmaujančių

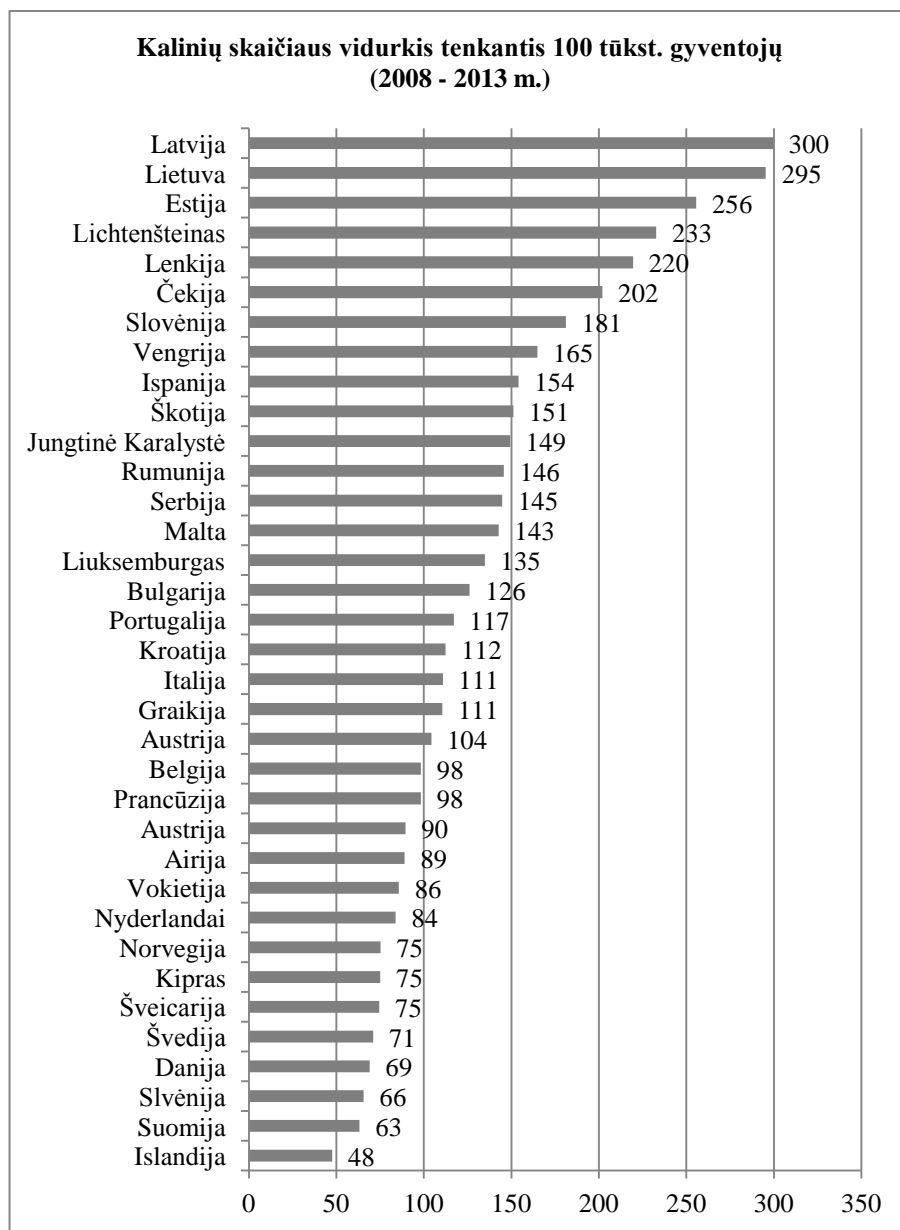
²³ OBERHEIM, R. *Gefangnisuberfullung, Ursachen, Folgen und Losungsmolichkeiten in der Bunderesrepublik Deutschland mit einam internationalen Vergleich. Europaische Hochschulschriften*. Frankfurt am Main:Peter Lang, 1985, p. 40.

²⁴ MAKINEN, T. *The population of closed Institutions*. Helsinki, 1980, p. 20.

²⁵ Koskevassa rikoslain 2 c luvun 8 §0 [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130628>>.

²⁶ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. *Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinė patirtis ir perspektyvos Lietuvoje* [interaktyvus]. Vilnius, 2009 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/LAVP/elMonitoringas/Analiz%C4%97-elektroninis_monitoringas.pdf>.

Europos Sąjungos valstybių pagal įkalintų asmenų skaičių. *1 paveiksle* pateikiami Europos valstybių statistiniai duomenys pagal kalinių skaičių, tenkantį 100 000 gyventojų. Kaip matyti iš diagramos dvi Baltijos šalys pirmauja pagal kalinių skaičiaus vidurkį, tenkantį 100 000 gyventojų.

1 paveikslas. **Kalinių skaičiaus vidurkis, tenkantis 100 tūkst. gyventojų**

Šaltinis: Sudaryta remiantis: Europos komisijos duomenimis. Prieiga per internetą: < <http://ec.europa.eu>>.

Analizuojant elektroninio monitoringo taikymo dažnumą skirtingose užsienio valstybėse *2 lentelėje* pateikiami 2011 metais fiksuojami apytiksliai kasdien stebimų asmenų skaičiai, skirtingose valstybėse.

2 lentelė. Elektroninio stebėjimo prietaisais stebimų nuteistųjų skaičius skirtingose valstybėse

VALSTYBĖ	KASDIEN STEBIMŲ ASMENŲ SKAIČIUS (2011-10-31)
Anglija ir Velsas	Stebimi nuteistieji – 9 419 Stebimi lygtinai paleisti asmenys – 3 326 Stebimi laukiantys teismo sprendimo – 6 618
Švedija	Stebimi nuteistieji : • laisvės atėmimo bausmės vykdymo periodu – 446 • atviruose kalėjimuose - 445
Škotija	Stebimi lygtinai paleisti asmenys – 369
Prancūzija	Stebimi nuteistieji – 190 Stebimi lygtinai paleisti asmenys – 7886
Liuksemburgas	Stebimi nuteistieji – 23 Stebimi lygtinai paleisti asmenys – 5
Estija	Stebimi nuteistieji – 16 Stebimi lygtinai paleisti asmenys – 78
Norvegija	Stebimi nuteistieji – 102 Stebimi lygtinai paleisti asmenys – 21
Lenkija	Stebimi nuteistieji – 1545
Vokietija (Badenas-Viurtembergas)	Stebimi nuteistieji – 94

Šaltinis: Sudaryta remiantis: PINTO, S. NELLIS, M. *7th European electronic monitoring conference survey of electronic monitoring. Analysis of questionnaires*. Prieiga per internetą: < http://www.cepprobation.org/uploaded_files/EM2011_Conference_Analysis-of-EM-Questionnaires.pdf >.

Kaip matyti iš lentelėje pateikiamų duomenų Anglijoje ir Velse pastebimas didžiausias elektroninių prietaisų pagalba stebimų asmenų skaičius. Taip pat daug nuteistųjų elektroninių prietaisų pagalba stebima Prancūzijoje ir Lenkijoje. Visose kitose valstybėse pastebimas sąlyginai mažas stebimų asmenų skaičius. Anglijoje ir Velse 2011–2012 m. elektroninių prietaisų pagalba buvo stebimi apytiksliai 25 000 asmenų per dieną, kurie per metus sudarė maždaug 116 000 stebimųjų.²⁷ 2013–2014 m. elektroninių prietaisų pagalba buvo stebima apytiksliai 23 000 asmenų per dieną, kurie per metus sudarė maždaug 102 000 stebimųjų. Anglija ir Velsas po JAV yra dažniausiai elektroninį monitoringą taikančios valstybės.

Nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis samprata įvairiose valstybėse labai skiriasi. Vokietijoje stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis suprantamas, kaip korekcijos ir prevencijos priemonė.²⁸ Vokietijoje nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis terminas, gali būti skirstomas į du elementus: „namų areštą“ ir „elektroninę priežiūrą“. Australijoje elektroninis nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis suprantamas, kaip sulaikymas, apribojimas ir priežiūros priemonė.²⁹ Estijoje pateikiama kiek kitokia nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis samprata – tai nuteistajam pagal teismo nustatytą terminą

²⁷ Ministry of Justice, Request for Information: Introduction and Background: Electronic Monitoring, 2012.

²⁸ Strafgesetzbuch § 68b [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 5 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/index.html >.

²⁹ BLACK, M., SMITH, R. G. *Trends & issues in crime and criminal justice no. 254*. § [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.aic.gov.au/publications/current%20series/tandi/241-260/tandi254.html>>.

taikomos priverstinės pareigos ir judėjimo laisvės apribojimai elektroninio stebėjimo prietaiso pagalba.³⁰ Lietuvoje nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis priemonėmis suprantamas, kaip intensyvi probuojamojo priežiūra. Intensyvi probuojamojo priežiūra – probuojamojo buvimo vietos pagal nustatytą probuojamojo dienotvarkę kontrolė elektroninėmis stebėjimo priemonėmis.³¹ Tai – visuma techninės ir programinės įrangos priemonių, kuriomis pataisos pareigūnas gali vykdyti subjekto pareigų bei jam nustatytų draudimų kontrolę.³² Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis gali būti taikomas ir nuteistiesiems, kurie bausmę atlieka įkalinimo įstaigose, kai: nuteistuosius paleidžia iš įkalinimo įstaigos vienai dienai (angl. *day release*) arba kai nuteistieji išleidžiami pagal darbo programas (angl. *work release program*), kai nuteistieji išleidžiami trumpų atostogų ir kitais atvejais, kai nuteistasis išleidžiamas iš pataisos įstaigos be sargybos.³³

Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2014 m. vasario 19 d. priimtoje rekomendacijoje CM/Rec(2014)4 nurodoma, jog elektroninė stebėseną (angl. *electronic monitoring*) yra bendras visoms valstybėms terminas, nurodantis konkretaus asmens stebėjimo formą baudžiamosios teisenos procese. Gali būti stebima asmens buvimo vieta ar asmens elgesys. Rekomendacijoje nurodoma, kad dabartinės elektroninės stebėsenos formos remiasi radijo bangų, biometrinėmis ar palydovinės sekimo technologijomis. Stebėjimo įrenginys paprastai pritvirtinamas prie asmens ir toki asmenys yra stebimi nuotoliniu būdu. Priklausomai nuo valstybių nacionalinių jurisdikcijų, elektroninis stebėjimas gali būti naudojamas:

- ikiteisminiame etape baudžiamojo proceso metu;
- lygtinio paleidimo iš įkalinimo įstaigos ar bausmės vykdymo atidėjimo atvejais;
- kaip atskira priemonė padedanti kontroliuoti sankcijos vykdymą bendruomenėje;
- gali būti naudojamas kartu su kitomis probacijos priemonėmis;
- lygtinio paleidimo iš kalėjimo atveju;
- kaip priežiūros priemonės, tam tikrų tipų pažeidėjus išleidus iš kalėjimo;
- kaip priemonė stebėti nuteistuosius atviruose kalėjimuose.³⁴

Paprastai elektroninis monitoringas būna aktyvus ir pasyvus. Aktyvus elektroninis monitoringas apima intensyvią ir nuolatinę nuteistojo priežiūrą. Aktyvią sistemą sudaro trys dalys – siųstuvas, priėmėjas ir centrinis kompiuteris. Priėmėjas fiksuoja signalus, informuoja centrinį kompiuterį, kai signalas nutrūksta ir atsiranda. Tuomet centrinis kompiuteris palygina signalo trikdžius su prižiūravimo asmens dienotvarka ir įspėja vykdančius priežiūrą

³⁰ Karistusseadustik § 69¹ [interaktyvus]. 2002 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.riigiteataja.ee/akt/184411>>.

³¹ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas. Valstybės žinios, 2012, nr. XIP-1892(2).

³² Kalėjimų departamento prie Lietuvos respublikos teisingumo ministerijos direktorius įsakymas „Dėl nuteistųjų elgesio kontrolės elektroninio stebėjimo priemonėmis tvarkos aprašo patvirtinimo“. 2015, nr. V-322.

³³ MESONIENĖ, S. *Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinis ir nacionalinis kontekstas* [interaktyvus]. Jurisprudencija, 2004 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/923/005_mesoniene.pdf>.

³⁴ Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2014 m. vasario 19 d. rekomendacija CM/Rec(2014)4 [interaktyvus]. 2014 [žiūrėta 2016 m. balandžio 24 d.]. Prieiga per internetą: <https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805c64a7>.

darbuotojus apie judėjimo ribų pažeidimus. Pasyvus elektroninis monitoringas apima pažeidėjo balso kontrolę telefonu: nuteistasis privalo per nustatytą laiką (pvz., 30 sekundžių) atsakyti į telefono skambutį, o tokios taisyklės pažeidimas fiksuojamas. Šios sistemos trūkumas yra tas, kad asmens buvimo vieta nustatoma tik skambučio metu. Vykdamas pasyvią priežiūrą, asmuo privalo identifikuoti savo asmens tapatybę (pvz. naudojant balso nustatymo technologijas).³⁵ Aktyvi ir pasyvi sistemos skiriasi tuo, kad taikant aktyvią sistemą, signalas į priėmėją siunčiamas nuolat, o pasyvios sistemos atveju centrinis kompiuteris vykdo atsitiktinius skambučius į asmens, kuriam taikomas elektroninis monitoringas, namus.³⁶ Mišrus elektroninis monitoringas apima ir aktyvų, ir pasyvų stebėjimą, kai taikoma ši kontrolė, nuteistasis dėl savo elgesio gali būti perkeltas iš griežtesnio į švelnesnį kontrolės lygį.

3 lentelėje pateikiami nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis techniniai būdai, naudojami skirtingose Europos valstybėse.

3 lentelė. Elektroniniam stebėjimui naudojamos technologijos, skirtingose valstybėse

VALSTYBĖ	STEBĖJIMUI NAUDOJAMA TECHNOLOGIJA
Anglija ir Velsas	Naudojamas radijo dažnio siųstuvai ir/arba balso identifikavimo sistema.
Estija	Naudojamas radijo dažnio siųstuvai ir palydovine sekimo įranga (angl. <i>GPS</i>).
Lietuva	Naudojamas radijo dažnio siųstuvai ir palydovine sekimo įranga (angl. <i>GPS</i>).
Suomija	Naudojamas radijo dažnio siųstuvai ir/arba GPS sistemos pagalba.
Prancūzija	Naudojamas radijo dažnio siųstuvai ir GPS.
Vokietija (Badenas-Viurtembergas)	Naudojamas radijo dažnio siųstuvai ir GPS.
Liuksemburgas	Naudojamas radijo dažnio siųstuvai.
Norvegija	Naudojamas radijo dažnio siųstuvai ir G4S.
Lenkija	Naudojamas radijo dažnio siųstuvai ir palydovinis sekimas.
Švedija	Naudojamas radijo dažnio siųstuvai.
Škotijoje	Naudojamas radijo dažnio siųstuvai.
Austrija	Naudojamas radijo dažnio siųstuvai.
Belgija	Naudojamas radijo dažnio siųstuvai.
Danija	Naudojamas mobilusis telefonas ir radijo dažnio siųstuvai.
Airija	Naudojama palydovine sekimo įranga (angl. <i>GPS</i>).
Nyderlandai	Naudojamas radijo dažnio siųstuvai ir/arba GPS sistemos pagalba.
Portugalija	Naudojamas radijo dažnio siųstuvai.

Saltinis: Sudaryta remiantis: PINTO, S. NELLIS, M. *7th European electronic monitoring conference survey of electronic monitoring. Analysis of questionnaires*. Prieiga per internetą: < http://www.cepprobation.org/uploaded_files/EM2011_Conference_Analysis-of-EM-Questionnaires.pdf >.

³⁵ MESONIENĖ, S. *Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinis ir nacionalinis kontekstas* [interaktyvus]. Jurisprudencija, 2004 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 20 d.]. Prieiga per internetą: < https://www.mruni.eu/upload/iblock/923/005_mesoniene.pdf >.

³⁶ Teisingumo ministerija. *Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinė patirtis ir perspektyvos Lietuvoje* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2016 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.tm.lt/dok/LAVP/elMonitoringas/Analiz%C4%97-elektroninis_monitoringas.pdf >.

Naujos technologijos suteikia galimybę nuteistuosius sekti tiek pasyviu, tiek aktyviu tiek mišriu būdu. Elektroninio monitorinio sistemą paprastai sudaro:

1. Radijo dažnio siųstuvas. Siųstuvas (apyrankė) siunčia signalą į namų monitoringo įrenginį. Siųstuvo techninės savybės turi užtikrinti, kad stebėjimo centras būtų nedelsiant informuojamas apie siųstuvo sugadinimą arba nuėmimą (bandymą sugadinti ar nuimti).

2. Radijo dažnio namų stebėjimo įrenginys. Šis prietaisas dislokuojamas asmens, kuriam taikoma elektroninio monitorinio priežiūra, namuose. Jis priima signalą iš siųstuvo ir palaiko ryšį su centriniu kompiuteriu per GSM ir GPRS. Kaip alternatyva, taip pat turi būti užtikrinamas ryšys telefonu. Aptariamas prietaisas fiksuoja ir kaupia duomenis apie asmens neteisėtą išėjimą iš buvimo vietos, apie nesavalaikį grįžimą į buvimo vietą, asmens judėjimą ir t. t., identifikuodamas laiką bei perduoda informaciją centriniam kompiuteriui.

3. Mobilus stebėjimo įrenginys. Tai nedidelių gabaritų nešiojamas įrenginys, priimantis signalą iš siųstuvo.

4. Palydovinė stebėjimo sistema. Ją sudaro portatyvinis stebėjimo įrenginys, galintis veikti įvairiais režimais. GPS gali veikti pasyviu ir aktyviu režimais. Aktyvų GPS monitoringą sudaro informacija apie objekto buvimo koordinates, gaunama GSM (GPRS) ryšiu, taip užtikrinant nuolatinį judėjimo stebėjimą. Pasyvus GPS monitoringas suranda ir seka objektą taip pat kaip ir aktyvus, tačiau kaupia ir perduoda informaciją iš anksto nustatyto periodu.

5. Balso tikrinimo sistema. Naudojant šį prietaisą, kontroliuojama asmens buvimo vieta. Taikant aptariamą sistemą centrinis kompiuteris generuoja atsitiktinius skambučius į nustatytą objektą. Asmens tapatybė identifikuojama naudojant šiuolaikines balso tikrinimo ir nustatymo technologijas. Taip pat sistemoje naudojama automatinė numerių identifikavimo programa. Jeigu neįmanoma respondentui prisiskambinti, sistema apie tai informuoja priežiūros darbuotoją.

6. Stebėjimo centro įranga. Ją sudaro centrinis kompiuteris su elektroninio monitoringo programa.³⁷

Daugelis Europos valstybių taiko aktyvų nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis, kai signalas į priėmėją siunčiamas nuolat, nepertraukiamai. Pasyvų bei mišrų nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis, taiko Anglija ir Velsas – nuteistiesiems stebėti naudojamas radijo dažnio siųstuvas ir / arba balso identifikavimo sistema.

Nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis trukmė, bei stebimų asmenų teisinė padėtis, skirtingose Europos valstybėse pateikiama 4 lentelėje.

---

³⁷ Teisingumo ministerija. *Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinė patirtis ir perspektyvos Lietuvoje* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2016 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.tm.lt/dok/LAVP/elMonitoringas/Analiz%C4%97-elektroninis_monitoringas.pdf>.

4 lentelė. Elektroninio stebėjimo trukmė ir stebimų asmenų teisinė padėtis skirtingose Europos valstybėse

VALSTYBĖ	STEBĖJIMO TRUKMĖ	STEBIMŲ ASMENŲ TEISINĖ PADĖTIS
Anglija ir Velsas	Iki 6 mėnesių	1. Lygtinai paleistiems. 2. Nuteistiesiems. 3. Laukiantiems teismo sprendimo.
Estija	Nuo 1 mėnesio iki 1 metų	1. Lygtinai paleistiems. 2. Nuteistiesiems.
Lietuva	Nuo trijų mėnesių iki 1 metų.	1. Lygtinai paleistiems. 2. Asmenims kuriems bausmės vykdymas atidėtas. 3. Nuteistiesiems (trumpam išvykus į namus, turintiems teisę į trumpalaikę išvyką už pataisos įstaigų ribų, nuteistiesiems turintiems teisę į atostogas, nėščioms moterims ir vaikų iki trejų metų turinčioms motinoms)
Prancūzija	Nėra minimalios trukmės. Maksimalus terminas 2 metai. Lygtinio paleidimo stebėjimas gali būti pratęsiamas dar 2 metams. Vidutinis lygtinio paleidimo stebėjimo laikas yra 379 dienų.	1. Lygtinai paleistiems. 2. Nuteistiesiems. 3. Ankstyvo išleidimo atveju. 4. Smurto šeimoje atveju.
Vokietija (Badenas-Viurtembergas)	Iki 6 mėnesių	1. Laisvės atėmimo bausmės vykdymo periodu. 2. Ankstyvo išleidimo atveju.
Liuksemburgas	Nuo 3 mėnesių iki 2 metų	1. Laisvės atėmimo bausmės vykdymo periodu. 2. Ankstyvo išleidimo atveju.
Norvegija	Nuo 14 dienų iki 4 metų	1. Laisvės atėmimo bausmės vykdymo periodu. 2. Ankstyvo išleidimo atveju.
Lenkija	Iki 1 metų.	1. Laisvės atėmimo bausmės vykdymo periodu. 2. Kita – draudimas lankytis masiniuose renginiuose.
Švedija	Nuo 14 dienų iki 1 metų	1. Laisvės atėmimo bausmės vykdymo periodu. 2. Ankstyvo išleidimo atveju. 3. Atviruose kalėjimuose.
Škotija	Nuo 14 dienų iki 1 metų	1. Laisvės atėmimo bausmės vykdymo periodu. 2. Ankstyvo išleidimo atveju. 3. Nepilnamečių intensyvi priežiūra.
Danija	Maksimaliai iki 3 mėnesių	1. Laisvės atėmimo bausmės vykdymo periodu. 2. Ankstyvo išleidimo atveju.
Nyderlandai	Nuo 6 mėnesių iki 1 metų	1. Laisvės atėmimo bausmės vykdymo periodu. 2. Ankstyvo išleidimo atveju

Šaltinis: Sudaryta remiantis: PINTO, S. NELLIS, M. *7th European electronic monitoring conference survey of electronic monitoring. Analysis of questionnaires*. Prieiga per internetą: <
http://www.ceprobation.org/uploaded_files/EM2011_Conference_Analysis-of-EM-Questionnaires.pdf>.

Užsienio valstybėse elektroninio monitoringo taikymo pagrindai ir tvarka yra įtvirtinti įstatymuose – Jungtinės Karalystės Baudžiamosios justicijos įstatyme (angl. *Criminal Justice Act*), Nusikaltimo (nuosprendžių) įstatyme (angl. *Crime (Sentences) Act*), Laidavimo įstatyme (angl. *Bail Act*), Švedijos Intensyvios priežiūros su elektroniniu

monitoringu įstatyme (angl. *Act on an Expanded Trial of Intensive Supervision with Electronic Monitoring*), Vokietijos Baudžiamajame ir Baudžiamojo proceso kodeksuose, Lenkijos Elektroninio monitoringo priežiūros įstatyme (lenk. *Ustawa o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego*).³⁸

Apibendrinant galima teigti, kad nors nėra vieno bendro visoms valstybėms nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis apibrėžimo, tačiau galima išskirti visiems nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis apibrėžimams bendrus bruožus: visose valstybėse sutinkama, jog nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis yra intensyvi probuojamojo priežiūra, kai elektroninėmis ryšio priemonėmis ribojama žmogaus laisvė laisvai judėti. Elektroninio monitoringo metu nuteistasis privalo dėvėti elektroninį siūstuvą, palikti namus gali tik tam tikru nustatytu laiku, turi dalyvauti probacijos tarnybos organizuojamose programose, negali vartoti alkoholio ir narkotikų bei turi dėl to periodiškai pasitikrinti, privalo priimti jo patikrinti atėjusius probacijos tarnybos darbuotojus.

Išanalizavus nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis priemonėmis sampratą, galime pastebėti, kad tarp elektroninio monitoringo taikymo ir sampratos yra esminių skirtumų. Elektroninio stebėjimo samprata suponuoja, kad elektroninis monitoringas yra priemonė ribojanti asmens laisvę laisvai judėti. Tačiau praktikoje stebimam asmeniui nustatomi ribojimai, tačiau judėti jis gali laisvai. Pažeidus numatytus ribojimus toks asmuo būtų grąžinamas į įkalinimo įstaigą.

Analizuojant elektroninio monitoringo istorinius aspektus pastebima teisės teoretikų nuomonė – įspėjimas, kad elektroninis monitoringas yra socialinės kontrolės tinklo išplėtimas (angl. *net-widening*). Taip yra todėl, kad bausmių vykdymo sistemoje elektroninis monitoringas imtas taikyti greta kitų baudžiamojo poveikio priemonių taip išplečiant socialinę kontrolę ir nėra jokių įrodymų, kad jis būtų padėjęs sumažinti kalinių skaičių kokioje nors šalyje.

Alternatyvių laisvės atėmimo priemonių vystymąsi Europoje skatino:

- kritikų nuomone – komercinis lobizmas, neskaidrūs politikų bei verslo atstovų susitarimai, bei valstybės siekis nuraminti gyventojus dėl į laisvę paleidžiamų nuteistųjų;
- elektroninio stebėjimo šalininkų nuomone – tarptautinių dokumentų nuostatos, vis didėjantis įkalinimų asmenų skaičius, nusikalstamumas, siekis taupyti valstybės lėšas, bei politiniai aspektai.

Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis užsienio valstybėse tokiose kaip JAV, Švedija, Prancūzija, Ispanija, Belgija, Italija, Škotija, Vokietija ir kt. nėra jokia naujovė. Šiose valstybėse jau susiformavusi aiški taikymo praktika. Tuo tarpu Lietuvoje ši nuteistųjų stebėjimo priemonė dar tik formuojama ir imama taikyti vis didesne apimtimi.

---

³⁸ MESONIENĖ, S. *Penitencinės sistemos teisinės raidos perspektyvos Lietuvoje* [interaktyvus]. Jurisprudencija, 2009 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: < <https://www.mruni.eu/upload/iblock/a6b/11mesoniene.pdf> >.

2. NUTEISTŪJŲ STEBĖJIMO ELEKTRONINĖMIS PRIEMONĖMIS FORMOS

2.1. Nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis priemonėmis reglamentavimas nacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose

Lietuvos Vyriausybė 2007 m. konstatavo,³⁹ kad Lietuvoje per retai taikomas bausmės vykdymo atidėjimas ir lygtinis paleidimas iš laisvės atėmimo vietų, todėl nuteistųjų laisvės atėmimo vietose yra labai daug. Dėl to buvo nuspręsta sukurti ir įgyvendinti bausmės vykdymo atidėjimo ir lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo įstaigos (probacijos) modelį, kuris atitiktų tarptautinių teisės aktų nustatytus reikalavimus ir skatintų asmenis pakartotinai nenusikalsti.⁴⁰ 2007 m. Vyriausybės nutarimu⁴¹ buvo patvirtinta Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcija ir jos įgyvendinimo priemonių planas. Koncepcijoje numatyta:⁴²

- 1) tobulinti probacijos teisinį reguliavimą;
- 2) suformuoti tinkamas metodologines probacijos priežiūros sąlygas;
- 3) sukurti vientisą institucijų, vykdančių probaciją, tinklą;
- 4) užtikrinti socialinių paslaugų prieinamumą nuteistiesiems, kuriems paskirta probacija;
- 5) skatinti visuomenę dalyvauti probacijos procese.

Teisingumo ministerija 2010 metais parengė ir pateikė LR Seimui svarstyti Lietuvos Respublikos Probacijos įstatymą ir su juo susijusių įstatymų projektus. Po daugybės svarstymų elektroninio nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis taikymo pagrindai ir tvarka įtvirtinti Lietuvos Respublikos įstatymuose bei įstatymo įgyvendinamuosiuose teisės aktuose: Lietuvos Respublikos probacijos įstatyme, Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekse, Probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. 1R-175 „Dėl Probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“, Vidaus reikalų ministro įsakymu patvirtintose 2014 m. gruodžio 15 d. „Intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklėse“, Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktorius įsakyme „Dėl nuteistųjų elgesio kontrolės elektroninio stebėjimo priemonėmis tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Užsienio valstybėse elektroninio monitoringo taikymo pagrindai ir tvarka yra įtvirtinti įstatymuose – Jungtinės Karalystės Baudžiamosios justicijos įstatyme (angl. *Criminal Justice Act*), Nusikaltimo (nuosprendžių) įstatyme (angl. *Crime (Sentences) Act*), Laidavimo įstatyme (angl. *Bail Act*), Švedijos Intensyvios priežiūros su elektroniniu

³⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-02-21 nutarimas Nr. 220 „Dėl Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos ir Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“.

⁴⁰ Valstybės kontrolė. *Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos įgyvendinimas*. Vilnius, 2014, p. 2.

⁴¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-02-21 nutarimas Nr. 220 „Dėl Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos ir Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“.

⁴² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-02-21 nutarimas Nr. 220. „Dėl Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos ir Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“.

monitoringu įstatyme (angl. *Act on an Expanded Trial of Intensive Supervision with Electronic Monitoring*), Vokietijos Baudžiamajame ir Baudžiamojo proceso kodeksuose, Lenkijos Elektroninio monitoringo priežiūros įstatyme (lenk. *Ustawa o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego*).⁴³ Užsienio valstybėse nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis pamatą sudaro teisės aktais ar teismų praktikoje nustatytos sąlygos, kurioms esant asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką gali būti skiriamas elektroninis monitoringas kaip savarankiška bausmė ar atidedamas bausmės vykdymas (skyrimas), paskiriant nuteistojo asmens priežiūrą arba jos nepaskiriant. Atskirų šalių patirtis rodo, kad pasirenkamas dvejopas reglamentavimo būdas: pirmuoju atveju nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis numatomas kaip viena iš bausmės formų ir jos reglamentavimas įtraukiamas į sankcijų taikymą apibrėžiančius įstatymus, t. y. baudžiamojo kodekso bendrojoje dalyje (pvz. Švedijoje ir Danijoje), kitu atveju reglamentavimui skiriamas atskiras įstatymas (pvz., Airijoje ir Belgijoje).

Skirtingai žiūrima į taikomą baigtinį arba neapibrėžtą elektroninio monitoringo taikymo sąlygų sąrašą. Neapibrėžto elektroninio monitoringo, kurį vėliau nustato teismas, pavyzdys taikomas Danijoje, tuo tarpu Suomijoje, Ispanijoje ir kitose šalyse dažniausiai teisės aktuose yra griežtai reglamentuojami taikymo pagrindai. Teisės aktai apibrėžia ir asmenų grupes, kurioms gali būti taikomas elektroninis monitoringas. Svarbus visų šalių numatomas tikslas – tai visuomenės saugumo užtikrinimo akcentavimas. Elektroninio monitoringo taikymo terminai ir asmenų teisinė padėtis skirtingose valstybėse pateikiama 3 lentelėje.

Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis Lietuvoje gali būti taikomas:

- lygtinai iš įkalinimo įstaigos paleistiems asmenims, pagal Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo 157 straipsnį;
- asmenims, kuriems bausmės vykdymas atidėtas, pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 157 straipsnį;
- nuteistiesiems trumpam išvykus į namus, pagal Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo 104 straipsnį;
- nuteistiesiems išvykusiems už pataisos įstaigų ribų, pagal Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo 105 straipsnį;
- atostogaujantiems nuteistiesiems, pagal Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo 130 straipsnį;
- nėščioms moterims ir vaikų iki trejų metų turinčioms motinoms pataisos namų administracija gali leisti gyventi ne pataisos namų teritorijoje, kol vaikui sueis treji metai, pagal Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 152 straipsnį;
- įtariamiesiems ikiteisminio tyrimo metu, pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131¹ straipsnį.

---

⁴³ MESONIENĖ, S. *Penitencinės sistemos teisinės raidos perspektyvos Lietuvoje* [interaktyvus]. Jurisprudencija, 2009 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: < <https://www.mruni.eu/upload/iblock/a6b/11mesoniene.pdf> >.

Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 104 straipsnyje reglamentuojama, jog nuteistiesiems, laikomiems pataisos įstaigose lengvosios ir paprastosios grupių laikymo sąlygomis ir atlikusiems ne mažiau kaip pusę, o nepilnamečiams – atlikusiems ne mažiau kaip vieną trečdalį teismo paskirtos bausmės, gali būti leista vieną kartą per tris mėnesius trims paroms parvykti į Lietuvos Respublikos teritorijoje esančius namus. Pataisos įstaigos direktoriaus nutarimu išvykusių į namus nuteistųjų elgesio kontrolė Kalėjimų departamento direktoriaus nustatyta tvarka gali būti atliekama elektroninio stebėjimo priemonėmis. Leidimą parvykti į namus duoda pataisos įstaigos direktorius įsakymu, atsižvelgdamas į nuteistojo asmenybę, kokia bausmės dalis atlikta, elgesį bausmės atlikimo metu. Šios trumpalaikės išvykos laikas įskaitomas į bausmės atlikimo laiką. Kelionės išlaidas apmoka pats nuteistasis arba jo artimieji giminaičiai. Tvarką, kuria nuteistiesiems leidžiama parvykti į namus nustato Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklės. Apie nuteistojo išvyką pranešama vietovės, į kurią vykstama, teritorinei policijos įstaigai.

Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 105 straipsnyje reglamentuojama, jog nuteistiesiems, išskyrus atliekančius laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, gali būti leidžiama išvykti už pataisos įstaigų ribų Lietuvos Respublikos teritorijoje ne ilgiau kaip dešimčiai parų dėl sutuoktinio, sugyventinio ar artimojo giminaičio mirties ar sunkios ligos, gresiančios ligonio gyvybei, taip pat dėl gaivalinės nelaimės, padariusios didelės materialinės žalos nuteistajam ar jo sutuoktiniui, sugyventiniui arba artimiesiems giminaičiams. Leidimą išvykti už pataisos įstaigos ribų duoda pataisos įstaigos direktorius arba jį pavaduojantis pareigūnas, atsižvelgdamas į nuteistojo asmenybę, elgesį bausmės atlikimo metu, kokia bausmės dalis atlikta. Laikas, kurį nuteistasis buvo išvykęs už pataisos įstaigos ribų, įskaitomas į bausmės atlikimo laiką. Kelionės išlaidas apmoka pats nuteistasis arba jo artimieji giminaičiai. Nuteistieji už pataisos įstaigų ribų vyksta su palyda arba be jos, o nepilnamečiai – tik su palyda. Suaugusiems nuteistiesiems išvykos metu gali būti uždėti antrankiai. Pataisos įstaigos direktoriaus nutarimu be palydos vykstančių nuteistųjų elgesio kontrolė Kalėjimų departamento direktoriaus nustatyta tvarka gali būti atliekama elektroninio stebėjimo priemonėmis. Tvarką, kuria nuteistiesiems leidžiama išvykti už pataisos įstaigų ribų, nustato Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklės. Apie nuteistojo išvyką už pataisos įstaigos ribų pranešama vietovės, į kurią vykstama, teritorinei policijos įstaigai.⁴⁴

Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 130 straipsnyje reglamentuojama, jog pataisos namuose lengvosios grupės laikymo sąlygomis atliekantiems bausmę nuteistiesiems, taip pat nuteistiesiems nepilnamečiams ir neįgaliesiems atostogų metu gali būti leista parvykti į Lietuvos Respublikos teritorijoje esančius namus. Kelionės išlaidas apmoka patys nuteistieji arba jų artimieji giminaičiai. Nepilnamečiai nuteistieji į namus ir į pataisos įstaigą vyksta su palyda. Pataisos įstaigos direktoriaus nutarimu išvykusių nuteistųjų elgesio kontrolė Kalėjimų

---

⁴⁴ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. Valstybės žinios, 2002. Nr. 73-3084.

departamento direktoriaus nustatyta tvarka gali būti atliekama elektroninio stebėjimo priemonėmis. Apie nuteistojo išvyką pranešama vietovės, į kurią vykstama, teritorinei policijos įstaigai.

Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 152 straipsnyje reglamentuojama, jog nėsčioms moterims ir vaikų iki trejų metų turinčioms motinoms pataisos namų administracija gali leisti gyventi ne pataisos namų teritorijoje, kol vaikui sueis treji metai. Leidimas gyventi ne pataisos namų teritorijoje įforminamas motyvuotu pataisos įstaigos direktoriaus nutarimu. Pataisos įstaigos direktoriaus nutarimu tokių nuteistųjų elgesio kontrolė Kalėjimų departamento direktoriaus nustatyta tvarka gali būti atliekama elektroninio stebėjimo priemonėmis.⁴⁵

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131¹ straipsnyje reglamentuojama įtariamąjo intensyvi priežiūra elektroninėmis ryšio priemonėmis. Intensyvią priežiūrą ikiteisminio tyrimo metu prokuroro prašymu skiria ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi. Intensyvios priežiūros paskyrimo klausimas sprendžiamas posėdyje, į kurį kviečiami prokuroras, įtariamasis ir jo gynėjas. Kai byla perduota į teismą, dėl intensyvios priežiūros paskyrimo ar jos termino pratęsimo priimdamas nutartį nusprendžia teismas, kurio žinioje yra byla. Skiriant intensyvią priežiūrą, nustatomos šios kardomosios priemonės sąlygos. Intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklės tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliota institucija. Intensyvios priežiūros terminą nustato ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas nutartyje skirti intensyvią priežiūrą, tačiau iš karto intensyvi priežiūra negali viršyti šešių mėnesių. Šis terminas ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi gali būti pratęstas iki trijų mėnesių. Pratęsimų skaičius neribojamas. Įtariamasis įspėjamas, kad už nustatytų intensyvios priežiūros sąlygų pažeidimą, pareigų ir draudimų nesilaikymą jam gali būti paskirtas suėmimas, jei tam būtų pagrindas. Įtariamasis, kuriam paskirta intensyvi priežiūra, privalo:

- dėvėti elektroninį stebėjimo įtaisą;
- laikytis nustatytos dienotvarkės.

Įtariamajam, kuriam paskirta intensyvi priežiūra, draudžiama nusiimti, gadinti ar sunaikinti elektroninį stebėjimo įtaisą.

Nuteistieji stebimi elektroninėmis priemonėmis pagal teismo nutartį turi: dalyvauti elgesio pataisos programoje, neišeiti iš namų tam tikru laiku, jeigu tai nesusiję su darbu arba mokymusi, neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo, taip pat numatomas įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusio asmens ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusio asmens arčiau nei nustatytu atstumu.⁴⁶ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 26 straipsnyje reglamentuojama, jog nuteistieji, kurių teismo paskirtų pareigų atlikimas stebimas elektroninio stebėjimo priemonėmis, turi laikytis šių pareigų: dėvėti elektroninio stebėjimo įtaisą, pranešti probuotojui apie pastebėtą elektroninio stebėjimo įtaiso gedimą ar praradimą, leisti probuotojui ar kitam asmeniui, vykdančiam elektroninio stebėjimo įtaiso techninę priežiūrą, patikrinti nuteistojo

⁴⁵ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. Valstybės žinios, 2002. Nr. 73-3084.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000. Nr. 89-2741. 75 ir 72¹ straipsnis.

dėvimą elektroninio stebėjimo įtaisą, grąžinti probuotojui ar kitam asmeniui, atliekančiam elektroninio stebėjimo įtaiso techninę priežiūrą, elektroninio stebėjimo įtaisą pasibaigus intensyviai priežiūrai.⁴⁷ Probacijos įstatymo 27 straipsnyje reglamentuojama, jog įtariamajam/nuteistajam, kuriam paskirta intensyvi priežiūra draudžiama:

- 1) nusiimti, gadinti ar sunaikinti elektroninį stebėjimo įtaisą;
- 2) intensyvios priežiūros metu vartoti psichiką veikiančias medžiagas.

Intensyvi priežiūra – nuteistojo buvimo vietos pagal nustatytą dienotvarkę kontrolė elektroninėmis stebėjimo priemonėmis. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 25 straipsnyje aprašoma dienotvarkė:⁴⁸

1. dienotvarkėje nustatomos galimos stebimo asmens buvimo vietos, vykimo iki jų ir buvimo jose laikas. Laikas nustatomas ne didesniu kaip 30 minučių tikslumu. Sudarant dienotvarkę, turi dalyvauti stebimasis asmuo, o kai dienotvarkė sudaroma nepilnamečiui, – ir jo atstovas pagal įstatymą.

2. Atsižvelgdamas į teismo stebimajam asmeniui paskirtas pareigas, baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemones, stebimo asmens pateiktą informaciją apie galimas jo buvimo vietas ir buvimo jose laiką, stebimo asmens dienotvarkę sudaro probuotojas, ją tvirtina tiesioginis probuotojo vadovas. Su dienotvarke stebimasis asmuo supažindinamas pasirašytinai. Su sudaryta nepilnamečio dienotvarke pasirašytinai supažindinami ir nepilnamečio atstovai pagal įstatymą.

3. Stebimo asmens dienotvarkė gali būti keičiama, jeigu toks pakeitė gyvenamąją, mokslo ar darbo vietą arba dėl kitų svarbių priežasčių, dėl kurių tolesnis stebėjimas pagal patvirtintą dienotvarkę būtų neįmanomas.

Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo 28 straipsnyje reglamentuojama, jog intensyvi stebimo asmens priežiūra vykdoma tris mėnesius. Atsižvelgusi į stebimo asmens rizikos lygį, probacijos tarnyba gali pratęsti intensyvios priežiūros vykdymą trims mėnesiams, tačiau bendras vykdomos intensyvios priežiūros terminas negali trukti ilgiau kaip vienus metus, o nepilnamečio – ilgiau kaip devynis mėnesius.⁴⁹

Elektroninio stebėjimo ir specialiųjų techninių priemonių naudojimo tvarka ir sąlygos nustatomos Probacijos vykdymo tvarkos apraše. Nuteistųjų stebėjimas elektroninio ryšio priemonėmis taip pat reglamentuojamas: Probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos apraše, patvirtintu Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. 1R-175 „Dėl Probacijos ir kitų baudžiamosios atsakomybės priemonių vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 2014 m. vasario 19 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijomis dėl elektroninio stebėjimo (CM/Rec(2014)4). Taip pat vidaus reikalų ministro įsakymu patvirtintos 2014 m. gruodžio 15 d. „Intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklės“, kuriose nustatoma kardamosios priemonės – intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės tvarka. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktorius įsakyme „Dėl nuteistųjų elgesio kontrolės elektroninio stebėjimo

⁴⁷ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. Valstybės žinios, 2002. Nr. 73-3084.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. Valstybės žinios, 2002. Nr. 73-3084.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. Valstybės žinios, 2002. Nr. 73-3084.

priemonėmis tvarkos aprašo patvirtinimo“ nustatoma intensyvios probuojamųjų priežiūros, probacijos sąlygų, teismo paskirtų pareigų bei draudimų nuteistiesiems kontrolės, taip pat nuteistųjų, kuriems suteikta teisė išvykti už areštinės ar pataisos įstaigos teritorijos ribų, arba gavusių leidimą gyventi ne pataisos įstaigos teritorijoje, elgesio kontrolės vykdymo elektroninio stebėjimo sistemos pagalba ir šios sistemos priemonėmis tvarką.⁵⁰

2.2. Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis priemonėmis, kaip kriminalinė bausmė

Šiuo metu Lietuvoje nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis nėra laikomas atskira kriminaline bausme. Tačiau nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis ateityje galėtų būti naudojamas ir kaip atskira kriminalinė bausmė, praplečiant teisinį reglamentavimą.

Analizuodami nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis užsienio šalyse N. Morris ir J. Pradel teigia, jog elektroninis monitoringas yra atskira kriminalinė bausmė, viena iš tarpinių bausmių rūšių.⁵¹ Siekiant mažinti laisvės atėmimo bausmės taikymo mastą į teisės sistemas bandoma įterpti tarpines bausmes tarp laisvės atėmimo ir paprastos probacijos. Kai kuriose užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose elektroninis monitoringas įtvirtintas kaip savarankiška kriminalinė bausmė. Toks požiūris vyrauja JAV, Didžiojoje Britanijoje, Nyderlanduose, Kanadoje, Anglijoje ir Švedijoje.

Didžiojoje Britanijoje elektroninis monitoringas skiriamas kaip alternatyvi laisvės atėmimui sankcija (angl. *Curfew Order*) arba kaip viena ankstesnio paleidimo iš laisvės atėmimo vietų rūšis (angl. *Home Detention Curfew*). Nyderlanduose elektroninis monitoringas taikomas vietoj laisvės atėmimo bausmės, jei ji neviršija 6 mėnesių.⁵²

JAV baudžiamųjų įstatymo sąvade nurodoma, kad elektroninis monitoringas gali būti paskirtas ir tiems nuteistiesiems kuriems paskirta laisvės atėmimo bausmė 25 metams ir daugiau. Klausimas, ar elektroninis monitoringas yra įkalinimo forma, buvo plačiai svarstomas ir JAV teismų jurisprudencijoje. Bendrosios praktikos teismai, priimdami sprendimus, dažniausia laikėsi nuoseklios pozicijos, kad elektroninis monitoringas nėra laisvės atėmimo (įkalinimo) forma, nors pasitaikė ir kitokių nuomonių.⁵³

Kanadoje elektroninis monitoringas, kaip viena iš probacijos priemonių – dažniausiai taikoma bausmė. Elektroninis stebėjimas gali būti skiriamas asmenims pirmą kartą nusikaltusiems, asmenims padariusiems nesunkius nusikaltimus, bei asmenims padariusiems smurtinius nusikaltimus.⁵⁴ Anglijoje nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis gali būti paskirtas kaip alternatyva bet kokiai bausmei, jeigu teismas, atsižvelgdamas į

⁵⁰ Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktorius įsakymas „Dėl nuteistųjų elgesio kontrolės elektroninio stebėjimo priemonėmis tvarkos aprašo patvirtinimo“. 2015, nr. V-322.

⁵¹ PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius, 2002, p. 529; MORRIS, N., ROTHMAN D. J. *The Oxford History of the Prison. The Practice of Punishment in Western Society*. New York, 1998.

⁵² MESONIENĖ, S. *Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinis ir nacionalinis kontekstas* [interaktyvus]. Jurisprudencija, 2004 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 20 d.]. Prieiga per internetą: < https://www.mruni.eu/upload/iblock/923/005_mesoniene.pdf >.

⁵³ CROWE, A. H., SYDNEY, L., BANCROFT, P., LAWRENCE, B. *Offender Supervision with Electronic Technology*. American Probation and Parole Association. Lexington, 1999, p. 24.

⁵⁴ GOLOVANOVA, N. A. *Ugolovnoe pravo Anglii*. Maskva, 2003.

nusikalstamos veikos pobūdį, nuteistojo asmenybę ar kitas aplinkybes, priims sprendimą dėl probacijos skyrimo nuteistajam.⁵⁵

2.3. Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis priemonėmis kaip kardomoji priemonė baudžiamojo proceso metu

Teisiniu aspektu elektroninis monitoringas gali būti traktuojamas ne tik kaip baudžiamosios ar bausmių vykdymo teisės, bet ir kaip baudžiamojo proceso teisės priemonė, t. y. kaip kardomoji priemonė, taikoma įgyvendinant ikiteisminę kaltinamųjų priežiūrą. Kardamosios priemonės – procesinės prievartos priemonės, taikomos baudžiamojo proceso metu išimtiniais atvejais, siekiant užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms.⁵⁶

Kardomųjų priemonių paskirtis reglamentuojama Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 119 straipsnyje, kur nurodoma, jog kardamosios priemonės gali būti skiriamos siekiant užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms.⁵⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 120 straipsnio 1 dalyje reglamentuojama, jog intensyvi priežiūra (įtariamojo kontrolė elektroninėmis stebėjimo priemonėmis), kaip kardomoji priemonė gali būti paskirta tik ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo nutartimi. Intensyvią priežiūrą ikiteisminio tyrimo metu prokuroro prašymu skiria ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi. Intensyvios priežiūros paskyrimo klausimas sprendžiamas posėdyje, į kurį kviečiami prokuroras, įtariamasis ir jo gynėjas. Kai byla perduota į teismą, dėl intensyvios priežiūros paskyrimo ar jos termino pratęsimo priimdamas nutartį nusprendžia teismas, kurio žinioje yra byla. Ši priežiūra įtariamajam gali būti paskirta iki šešių mėnesių laikotarpiui. Terminas teisėjo nutartimi galėtų būti pratęstas iki trijų mėnesių. Pratęsimų skaičius neribojamas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131¹ straipsnyje numatyta, kad įtariamasis, kuriam paskirta intensyvi priežiūra, privalo dėvėti elektroninio stebėjimo įtaisą ir laikytis nustatytos dienotvarkės. Pažeidus šias sąlygas asmeniui grėstų suėmimas.

Vidaus reikalų ministro įsakymu patvirtintose 2014 m. gruodžio 15 d. „Intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės taisyklėse“, nustatoma kardamosios priemonės – intensyvios priežiūros vykdymo ir kontrolės tvarka. Taisyklėse nurodoma, jog intensyvią priežiūrą vykdo teritorinės policijos įstaigos ir elektroninėmis stebėjimo priemonėmis kontroliuoja, ar asmenys, kuriems paskirta intensyvi priežiūra, nepažeidžia ikiteisminio tyrimo teisėjo

⁵⁵ MACKEVIČIUS, T. Probacija. Quid id est ? [interaktyvus]. Mykolo Romerio universitetas. 2011 [žiūrėta 2016 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.academia.edu/20105008/21_Mackevicius >. P. 742.

⁵⁶ MESONIENĖ, S. *Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinis ir nacionalinis kontekstas* [interaktyvus]. Jurisprudencija, 2004 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 20 d.]. Prieiga per internetą: < https://www.mruni.eu/upload/iblock/923/005_mesoniene.pdf >.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Valstybės žinios, 2002, nr. IX-785.

ar teismo nutartyje nustatytų intensyvios priežiūros sąlygų ir laikosi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131¹ straipsnio 6 ir 7 dalyse nustatytų pareigų ir draudimų.

Elektroninis monitoringas, kaip kardomoji priemonė, gali būti taikomas ir kaip savarankiška procesinė prievartos priemonė, ir kartu su kitomis kardomosiomis priemonėmis, nesusijusiomis su suėmimu (namų areštu, užstatu, pasižadėjimu ir pan.). Tokia praktika taikoma ir daugelyje Europos valstybių: jau nuo 1989 metų Anglijoje buvo skatinama taikyti elektroninį stebėjimą siekiant išvengti kardomojo kalinimo.⁵⁸ Belgijoje, Nyderlanduose, Austrijoje, Danijoje, Anglijoje ir Velse, Prancūzijoje, Vokietijoje, Norvegijoje, Lenkijoje, bei kitose Europos valstybėse.⁵⁹

Švedijoje elektroninis monitoringas vertinamas kaip laisvės atėmimo forma (angl. *prison sentence*). Tokia nuomonė grindžiama tuo, kad vienas iš pagrindinių elektroninio monitoringo požymių yra judėjimo laisvės suvaržymas, nes bausmė atliekama nuteistojo namuose, nustatomas konkretus išėjimo iš namų laikas, tikslai.

Judėjimo laisvės suvaržymas apima:

- dienotvarkės nustatymą. Elektroninių prietaisų pagalba stebimam asmeniui sudaroma konkreti dienotvarkė, nurodoma kokių paros metu ir kur jis turi būti, kur ir kada gali judėti, važiuoti;
- asmuo įpareigojamas būti dienotvarkėje numatytoje buvimo vietoje (adresu) ar judėti nustatytu maršrutu, konkrečiai aptartu laiku. Apie gręšiančius dienotvarkės pasikeitimus stebimas asmuo privalo nedelsiant pranešti. Pvz. kai bausmė atliekama nuteistojo namuose, nustatomas konkretus išėjimo iš namų laikas, tikslai. Toks nuteistojo judėjimo laisvės suvaržymas prilygta – laisvės atėmimui, jos suvaržymui.

Lietuvoje intensyvi priežiūra reglamentuota, tačiau teisėjai šios kardomosios priemonės paskirti iki 2016 metų balandžio mėnesio negalėjo, nes nebuvo techninių galimybių. Policijos departamentas šių elektroninių prietaisų nebuvo įsigijęs. Nuo 2016 m. balandžio mėnesio pabaigos ši priemonė gali būti skiriama.

Išanalizavus galimybę nuteistuosius stebėti elektroninėmis priemonėmis, kaip kardomąją priemonę baudžiamojo proceso metu, galima daryti išvadą, jog tokia įtariamųjų intensyvi priežiūra yra gera alternatyva kitoms kardomosioms priemonėms, kurios skiriamos, kai nėra suėmimo pagrindų ir sąlygų. Pritaikius šią priemonę mažėtų įkalinėtų asmenų skaičius, bei tokiu būdu užtikrinama kaltinamųjų elgesio kontrolė baudžiamojo proceso metu.

2.4. Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis priemonėmis kaip probacijos priežiūros priemonė

Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis taikomas vykdant įvairias išankstinio paleidimo iš pataisos įstaigų formas – lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigų, lygtinį atleidimą nuo bausmės prieš terminą (kartu su elgesio pataisos programomis), pakeičiant laisvės atėmimą į namų areštą, rengiant nuteistuosius paleisti iš įkalinimo įstaigos

⁵⁸ REDLICH, M. *Die elektronische Überwachung*. Frankfurt am Main, 2004, p. 35.

⁵⁹ Sudaryta remiantis: *7th European electronic monitoring conference survey of Electronics monitoring*. Prieiga per internetą: <http://www.cepprobation.org/uploaded_files/EM2011_Conference_Analysis-of-EM-Questionnaires.pdf>.

ir siunčiant juos į pusiaukelės namus, taip pat skiriant dalinę probaciją, kai dalis bausmės paskiriama atlikti pataisos įstaigoje, o kita dalis – probacijos priežiūroje ir kt. Taip pat elektroninis stebėjimas taikomas intensyvios priežiūros programų metu. Ši technologija naudojama ir vykdant laisvės atėmimo bausmę bei kontroliuojant nuteistųjų judėjimą pataisos įstaigoje.⁶⁰

Nuteistuosius stebint elektroninėmis priemonėmis yra skiriami ir įvairūs įpareigojimai bei teisių ir laisvių apribojimai, kurie skirtingose valstybėse beveik sutampa. JAV, Danijoje, Ispanijoje, Švedijoje nuteistiesiems stebimiems elektroniniu būdu skiriami šie įpareigojimai:

- 1) teikti materialinę pagalbą šeimai ar išlaikytiniams;
- 2) atlyginti nukentėjusiam nuo nusikalstamos veikos patirtą žalą;
- 3) dorai dirbti ar įgyti specialybę;
- 4) nesilankyti tam tikrose vietose ar nebendrauti su tam tikrais asmenimis;
- 5) gyventi ar negyventi teismo nurodytoje vietoje ar rajone;
- 6) gydytis nuo alkoholizmo ar narkomanijos (įvykdyti medicininį, psichiatrinį ar psichologinį gydymosi kursą);
- 7) dalyvauti socialinės reabilitacijos programose;
- 8) atsiskaityti probacijos pareigūnui apie įpareigojimų vykdymą ir pan.⁶¹

Tačiau egzistuoja ir tam tikrų skirtumų, pavyzdžiui:

- tik Anglijoje elektroninio monitoringo metu teismas nuteistajam nustato įpareigojimus – skirti baudą iki 50 svarų sterlingų;
- tik Anglijoje, Kanadoje, Švedijoje ir Vokietijoje nuteistieji yra įpareigoti neatlygintina visuomenės labui dirbti iki 240 valandų viešųjų darbų;
- tik Airijoje, Vokietijoje ir Švedijoje skiriant numatoma pareiga periodiškai palaikyti ryšį su teismu;
- tik Airijoje skiriant numatoma pareiga sumokėti teismo proceso mokesčius.

Pavyzdžiui, Belgijoje skiriant nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis nėra nurodyta, kokius teisių ir laisvių apribojimus bei įpareigojimus galima skirti nuteistajam asmeniui. Tai palikta teismų kompetencijai. Šiuos įpareigojimus teismas griežtai ir tiksliai nurodo nuosprendyje. Juos peržiūri bei patikrina probacijos komisija, kuri atsižvelgdama į situaciją gali pakeisti numatytas sąlygas.⁶²

---

⁶⁰ MESONIENĖ, S. *Penitencinės sistemos teisinės raidos perspektyvos Lietuvoje* [interaktyvus]. Jurisprudencija, 2009 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: < <https://www.mruni.eu/upload/iblock/a6b/11mesoniene.pdf> >.

⁶¹ MACKEVIČIUS, T. *Probacija. Quid id est?*. [interaktyvus]. Socialinių mokslų studijos, 2011 [žiūrėta 2016 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: < <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367175624629/DS.002.0.01.ARTIC> >.

⁶² SAKALAUSKAS, G. ir kt., *Probacijos modelio sukūrimas Lietuvoje/I dalis. Situacijos analizė*. [interaktyvus]. Teisės institutas, 2002 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.teise.org/data/1Probacijos-tyrimas-I-dalis.pdf> >.

Lietuva taip pat yra numačiusi skiriant probaciją skirti ir papildomus įpareigojimus. Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 75 straipsnio 2 dalį teismas skirdamas gali skirti šiuos papildomus įpareigojimus:

- 1) atsiprašyti nukentėjusio asmens;
- 2) teikti nukentėjusiam asmeniui pagalbą, kol šis gydomi;
- 3) gydytis priklausomybės ligas, kai nuteistasis sutinka;
- 4) auklėti ir prižiūrėti savo nepilnamečius vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos;
- 5) pradėti dirbti arba mokytis, tęsti darbą ar mokslą;
- 6) dalyvauti elgesio pataisos programoje;
- 7) neišeiti iš namų tam tikru laiku, jeigu tai nesusiję su darbu arba mokymusi;
- 8) neišvykti už gyvenamosios vietos miesto (rajono) ribų be nuteistojo priežiūrą vykdančios institucijos leidimo;
- 9) nesilankyti tam tikrose vietose arba nebendrauti su tam tikrais asmenimis ar asmenų grupėmis;
- 10) nevertoti psichiką veikiančių medžiagų;
- 11) neturėti, nenaudoti, neįsigyti tam tikrų daiktų arba neužsiimti tam tikra veikla.

Visose valstybėse nuteistajam stebimam elektroninėmis ryšio priemonėmis nustatomas įpareigojimas – nepadaryti naujų nusikalstamų veikų. Todėl paprastai elektroninis monitoringas panaikinamas padarius naują nusikalstamą veiką. Tokia tvarka galioja daugelyje užsienio valstybių tokių kaip: Kanada, Švedija, Anglija, Ispanija, Danija ir k.t.

Lietuvoje taip pat yra nustatyta, kad jeigu nuteistasis stebimas elektroninių priemonių pagalba be pateisinamų priežasčių nevykdo teismo paskirtų auklėjamojo poveikio priemonių ar baudžiamojo poveikio priemonių ir (ar) pareigų arba ir po papildomų auklėjamojo poveikio priemonių ar baudžiamojo poveikio priemonių ir (ar) pareigų paskyrimo jų nevykdo ar padaro teisės pažeidimą, už kurį jam taikyta administracinė nuobauda, arba nevykdo kitų įstatymų nustatytų pareigų, teismas probacijos tarnybų teikimu priima sprendimą panaikinti bausmės vykdymo atidėjimą ir vykdyti pagal nuosprendį paskirtą bausmę arba panaikinti lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigų ir vykdyti likusią bausmės dalį.

Galima teigti, jog beveik visos elektroninį monitoringą taikančios valstybės numato kelių rūšių skiriamų įpareigojimų ir laisvių suvaržymų:

- pirma grupė būtų susijusi su visuomenės saugumu, t. y. probuojamasis turi įsipareigoti nedaryti naujų nusikalstamų veikų, kitaip probacija nutraukiama, o taip pat siekiant įgyvendinti šį tikslą probuojamasis įpareigojamas nuolatos palaikyti ryšį su probacijos tarnybomis (pareigūnais),
- antra grupė susijusi su asmens gyvenimo būdo pakeitimu: įpareigojimas įsidarbinti, apsigyventi tam tikrose namuose, dalyvauti įvairiose mokymosi programose;

- trečioji grupė yra susijusi su probuojamojo apsauga nuo žalingos socialinės aplinkos įtakos: draudimas bendrauti su atitinkamais asmenimis, lankytis tam tikrose vietose, taip pat įpareigojimas gydytis nuo alkoholizmo, narkomanijos ir pan.

- būtų galima išskirti ir ketvirtąją grupę, kuri būtų susijusi su materialiniais dalykais, t. y. įpareigojimas atlyginti nukentėjusiajam žalą, atlikti viešuosius darbus. Lietuva taip pat taiko šias priemones, tik nuo 2012 m. liepos 1 d. netaiko įpareigojimo atlyginti arba pašalinti nusikaltimu padarytą turtinę žalą.

Švedijoje nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis naudojamas tada, kai nuteistasis yra atlikęs ne mažiau kaip pusę jam paskirtos laisvės atėmimo bausmės, tačiau jam dar negalima taikyti lygtinio paleidimo, kuriam turi būti atlikta bent 2/3 bausmės. Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis taikomas visiems nuteistiesiems, kuriems paskirta didesnė nei šeši mėnesiai laisvės atėmimo bausmė, nepriklausomai nuo asmenybės ar padarytų pažeidimų pobūdžio, tačiau turi būti atliktas išsamus rizikos vertinimas ir programoje gali būti leista dalyvauti tik tiems nuteistiesiems, kurie sugebės laikytis programos reikalavimų. Maksimalus nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis laikas yra 1 metai.⁶³

Prancūzijoje nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis taiko, kai skiria ne daugiau kaip vienerių metų laisvės atėmimo bausmę, taip pat, kai lieka atlikti ne daugiau kaip vieneri metai laisvės atėmimo bausmės, bei lygtinai paleidus iš pataisos įstaigos su sąlyga laikytis elektroninio stebėjimo režimo. Prancūzijoje nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis gali būti pritaikytas ir pavojingiems kaliniams, nuteistiesiems ilgomis laisvės atėmimo bausmėmis (daugiau kaip septyneriems metams), atlikus tam tikrą bausmės dalį įkalinimo įstaigoje (maksimalus laikotarpis yra dveji metai ir gali būti pratęstas, ji taikoma tik po asmens pavojingumo ir naujo nusikaltimo rizikos įvertinimo ir jos naudojimui būtinas nuteistojo sutikimas).⁶⁴

JAV elektroninis stebėjimas taikomas lygtinai paleistiems asmenims iš pataisos įstaigų, taip pat taikomas ir kaip kardomoji priemonė. Intensyvią priežiūrą sudaro: nuolatinė nuteistojo elgesio kontrolė, bei socialinis darbas su nuteistuoju. Vykiant intensyvią priežiūrą atliekami nuteistųjų apsvaigimo, buvimo vietos patikrinimai, apribojama judėjimo, buvimo tam tikrose vietose laisvė, nuteistasis įpareigojamas dirbti siekiant atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą ar lankytis dienos centruose. Taip pat intensyvios probacijos metu vykdoma ir elektroninė stebėseną, kaip kontrolės priemonė.⁶⁵

Lietuvoje elektroninio stebėjimo priemonės naudojamos lygtinai paleistiems nuteistiesiems, nuteistiesiems, kuriems bausmės vykdymas atidėtas, bei nuteistiesiems laisvės apribojimu, kuriems teismas yra nustatęs pareigas,

---

⁶³ MESONIENĖ, S. *Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinis ir nacionalinis kontekstas* [interaktyvus]. Jurisprudencija, 2004 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 20 d.]. Prieiga per internetą: < https://www.mruni.eu/upload/iblock/923/005_mesoniene.pdf >.

⁶⁴ Teisingumo ministerija. *Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinė patirtis ir perspektyvos Lietuvoje* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2016 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.tm.lt/dok/LAVP/elMonitoringas/Analiz%C4%97-elektroninis_monitoringas.pdf >.

⁶⁵ MESONIENĖ, S. *Penitencinės sistemos teisinės raidos perspektyvos Lietuvoje* [interaktyvus]. Jurisprudencija, 2009 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: < <https://www.mruni.eu/upload/iblock/a6b/11mesoniene.pdf> >

susijusias su buvimu tam tikroje vietoje ir tam tikrą laiką. Be to, elektroninis monitoringas taikomas ir į pusiaukelės namus perkeltiems nuteistiesiems, o taip pat trumpalaikiai išvykai į namus išleistiems nuteistiesiems. Sprendimą ar nuteistajam gali būti taikomas lygtinis paleidimas nutarimu priima Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisija. Komisijos sprendimą patvirtina arba jo neaptvirtina apylinkės teismas. Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos sudaromos kiekvienoje laisvės atėmimo įstaigoje iš ne mažiau nei 7 narių, iš kurių laisvės atėmimo įstaigos administracijos atstovai gali sudaryti ne daugiau nei 50 proc. narių, likusieji komisijos nariai – kitų valstybės institucijų, švietimo įstaigų ir nevyriausybinių organizacijų atstovai bei savanoriai.⁶⁶ Komisija sprendimus priima komisijos narių balsų dauguma.

Bausmių vykdymo kodekso 157 str. 3 d. nurodoma jog nuteistieji, sutinkantys, kad jiems būtų taikoma intensyvi priežiūra, gali teikti lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijai prašymus lygtinai paleisti iš pataisos įstaigos ne anksčiau kaip likus devyniems mėnesiams iki laiko, kai jie faktiškai bus atlikę nustatytą minimalią laisvės atėmimo bausmės dalį. Svarbu pažymėti, kad lygtinai negalima paleisti asmenų nuteistų už nusikaltimus Lietuvos valstybei, tyčinius nusikaltimus padarytus laisvės atėmimo institucijose, taip pat laisvės atėmimu iki gyvos galvos nuteistus žmonės. Lygtinis paleidimas gali būti pritaikytas nuteistiesiems pakartotinai nusižengusiems po lygtinio paleidimo. Tačiau lygtinis paleidimas netaikomas asmenims, kuriems iki bausmės pabaigos liko mažiau kaip 3 mėnesiai, bei asmenims nuteistiems už seksualinius nusikaltimus prieš nepilnamečius.

---

⁶⁶ Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisijos nuostatai, Teisingumo ministro 2012 m. birželio 6 d. įsakymas Nr. 1R-154. 7 ir 8 punktai

3. NUTEISTŪJŲ STEBĖJIMO ELEKTRONINĖMIS PRIEMONĖMIS PROBLEMATIKA NACIONALINIAME IR TARPTAUTINIAME KONTEKSTE

3.1. Siekiami tikslai ir priemonių proporcingumas

Nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis tikslas priklauso ir nuo elektroninio monitoringo taikymo formos:

- stebėjimas, kaip kardomoji priemonė. Pagrindinis tikslas – stebėti įtariamąjį elektroninėmis priemonėmis, siekiant išvengti įtariamojo naujai padarytų nusikalstamų veikų. Taikant intensyvią priežiūrą taip pat tikimasi, kad sumažės suėmimų, dėl to mažės tardymo izoliatoriuje laikomų asmenų skaičius, tuo pačiu mažės ir patiriami kaštai;

- stebėjimas, kaip probacijos priežiūros priemonė. Pagrindinis tikslas – socializuoti nuteistuosius, užtikrinti visuomenės saugumą, garantuoti tinkamą nuteistųjų (kaltinamųjų) kontrolę, neleisti nusikalsti stebimam asmeniui ateityje. Siekiant tikslo:

- skatinamas pozityvus nuteistųjų elgesys įkalinimo įstaigoje, suteikiant galimybę anksčiau išeiti į laisvę;

- skatinama asmens integracija į visuomenę;

- valstybės institucijoms sudaroma galimybė „pasitikrinti“, kaip asmuo elgsis laisvėje, laikinai pasiliekant teisę prižiūrėti paleistuosius ir teikti jiems intensyvesnę socialinę pagalbą (todėl yra šalių, kuriose lygtinai paleidžiami visi arba absoliuti dauguma įkalinamųjų);

- taupomi valstybės kaštai, skiriami bausmių vykdymo sistemai, nes bausmės vykdymas uždaroje institucijose kainuoja daug daugiau, nei bausmės vykdymas laisvėje;

- mažinamas kalinių skaičius, sprendžiamos įkalinimo įstaigų perpildymo problemos, neišvengiamai apsunkinančios įstaigos darbą ir pan.

Pagrindinis nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis tikslas – socializuoti nuteistuosius, užtikrinti visuomenės saugumą, garantuoti tinkamą nuteistųjų (kaltinamųjų) kontrolę, neleisti nusikalsti stebimam asmeniui ateityje. Be to, teisės teorijoje pastebima nuomonė, kad stebint nuteistuosius (kaltinamuosius) elektroninėmis priemonėmis bandoma apriboti nusikalsti linkusių asmenų norą, bei galimybę kenkti ir ateityje.⁶⁷

Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 1 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad bausmių vykdymo įstatymų paskirtis – „nustatyti tokią bausmės vykdymo tvarką, kad atlikęs bausmę nuteistasis savo gyvenimo tikslų siektų teisėtais būdais ir priemonėmis“. Taip, nors ir netiesiogiai, bausmių vykdymo sistemai iškeliamas nuteistųjų resocializacijos / integracijos tikslas.⁶⁸

⁶⁷ PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius, 2002, p. 529.

⁶⁸ SAKALAUSKAS, G. *Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė*. Sociologija. Mintis ir veiksmas, 2007, Nr. 2, p. 122–134.

Lietuvoje kol kas nevyksta gilių ir principinių diskusijų dėl bausmės vykdymo tikslo, kaip, pavyzdžiui, Vokietijoje. Vokietijos Konstitucinis Teismas, konstatavo, kad nuteistojo resocializacija yra reikšmingas ir vienintelis laisvės atėmimo bausmės vykdymo tikslas: „Vertinant iš bendruomeninių pozicijų socialinės valstybės principas reikalauja rūpesčio ir paramos tokioms socialinėms grupėms, kurios dėl asmeninio silpnumo ar kaltes, nesugebėjimo ar dėl socialinės atskirties negali asmeniškai ar socialiai skleistis; prie tokių priskirtini kaliniai ir iš įkalinimo įstaigų paleistieji. <...> kalinamajam turi būti suteikiami gebėjimai ir valia gyventi atsakingai, jis turi išmokti įsitvirtinti laisvoje visuomenėje nenusikalsdamas, naudotis teikiamomis galimybėmis ir įveikti kylančią riziką.“⁶⁹

Pagrindinės nuteistųjų stebimų elektroninėmis ryšio priemonėmis integravimosi į visuomenę problemos tiek Lietuvoje, tiek kai kuriose užsienio šalyse yra: nedarbas, materialiniai sunkumai, socialinių ryšių su artimaisiais ir šeima nutrūkimas, visuomenės neigiama nuostata ir nepasitikėjimas, pačių nuteistųjų nenoras pasikeisti. Tačiau adaptacija laisvėje reikalauja paties nuteistojo pastangų ir išorinės pagalbos. Visų šių problemų elektroninis monitoringas išspręsti negali.

Pagal Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo 6 str. 5 d. darbo biržos nuteistiesiems stebimiems elektroninėmis priemonėmis sudaro individualius užimtumo veiklos planus, numato priemones, sudarančias palankias integracijos į darbo rinką sąlygas. Šių asmenų įsidarbinimo galimybės labai priklauso nuo padėties darbo rinkoje, o esant nepalankiai padėčiai darbo rinkoje – nuo darbo paieškos tarpininkavimo infrastruktūros. Svarbi ir kita išvada – net ir esant geriausiai padėčiai darbo rinkoje, (legaliai) dirbo tik maždaug 50 proc. visų lygtinai iš įkalinimo įstaigų paleistų asmenų. Tikėtina, jog visą laisvės atėmimo bausmę atlikusių ir nedirbančių asmenų dalis yra didesnė nei tarp lygtinai paleistų asmenų – šie privalo įsidarbinti arba užsiregistruoti darbo biržoje (LR BVK 157 str. 4 d.), juos prižiūri probacijos tarnybos darbuotojai. Be to, tai, kad jie buvo paleisti lygtinai, liudija palankesnę jų asmeninę ir socialinę padėtį, įvertintą lygtinio paleidimo proceso metu. Tai, kad iš įkalinimo įstaigų lygtinai paleisti asmenys nedirba, dažnai nėra (vien tik) jų kaltė.⁷⁰

Laikant laisvės atėmimu nuteisto asmens resocializaciją vieninteliu šios bausmės vykdymo tikslu, atitinkamai turėtų būti formuojama ir nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis kasdienybė.⁷¹ Nuteistieji stebimi elektroninėmis priemonėmis turėtų būti:

- socialiai šviečiami (mokomi naudotis pinigais, mokomi parašyti CV (gyvenimo aprašymą ir pan.);
- teikiamos psichologo konsultacijos;

⁶⁹ Vokietijos Konstitucinio Teismo 1973 m. birželio 5 d. sprendimas (BVerfGE 35, 202).

⁷⁰ SAKALAUSKAS, G., KALPOKAS, V. *Nuteistųjų ir grįžusiųjų iš įkalinimo įstaigų integracijos modelis*. [interaktyvus]. Eugrimas. 2012 [žiūrėta 2016 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.teise.org/data/Nuteistuju_integracijos_modelis.pdf >.

⁷¹ SAKALAUSKAS, G. *Kalinimo sąlygos ir kalinių resocializacijos prielaidos*. Teisės problemos, 2015 [žiūrėta 2016 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: < http://teise.org/data/G.Sakalauskas-2015_2.pdf >.

- turėtų būti rengiami susitikimai su kitais elektroniniu būdu stebimais asmenimis, aptariamoms „sėkmės istorijos“ ir pan.

Šiandieninės nuteistųjų integracijos programos nesudaro vientiso integracijos priemonių komplekso (grandinės), pačios programos yra labai formalizuotos, daugelio jų esmė – atpasakoti teisės aktų nuostatas ir perteikti informaciją. Panašu, jog nuteistųjų bendravimas su jų priežiūrą atliekančiais probacijos pareigūnais, taip pat tik formalumas. Pavyzdžiui, „Mare Balticum“. Įkalinimo įstaigų tyrimas“ projekte apklausus įkalinimo įstaigų darbuotojus paaiškėjo, kad resocializacijos tikslo siekimas idealiu atveju (t. y. kaip turėtų būti) ir realybėje skiriasi daugiau kaip du kartus: Latvijoje 65 proc. apklaustų darbuotojų atsakė, kad resocializacija turėtų būti laisvės atėmimo bausmės vykdymo tikslas, tačiau realybėje tai pastebėjo tik 38 proc., toliau atitinkamai Lenkijoje – 43 proc. ir 17 proc., Lietuvoje – 70 proc. ir 34 proc., Suomijoje – 71 proc. ir 32 proc., Švedijoje – 87 proc. ir 42 proc., buvusiose Rytų Vokietijos žemėse – 60 proc. ir 25 proc. Įdomu tai, kad visose šalyse, išskyrus Lietuvą, nuo 60 iki 80 proc. apklaustųjų pagrindiniu faktiniu laisvės atėmimo bausmės vykdymo tikslu laikė visuomenės apsaugą (Lietuvoje – tik 43 proc.), nors pagal minėtus tarptautinius standartus ir recidyvo kriminologinius tyrimus visuomenės apsauga neįmanoma be asmens integracijos.⁷² Remiantis šiais duomenimis pastebima, kad daugelyje valstybių pačių probacijos darbuotojų požiūris į nuteistuosius yra gana skeptiškas, nes pagrindiniu faktiniu laisvės atėmimo bausmės vykdymo tikslu laikė visuomenės apsaugą. Tačiau juk pagrindinis tokių darbuotojų tikslas yra siekti tokių asmenų resocializacijos.

Kitas labai svarbus dalykas, jog pataisos įstaigų darbuotojai dažnai nurodo, jog nuteistieji yra pasyvūs, apatiški, atmetantys resocializacijos priemones ar abejingi, tačiau tai nėra tyčinis laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų noras „likti nusikaltėliais“. Dažnai už to slypi jų nusivylimas, išradingas išsisukinėjimas arba nuojauta, kad konkretūs pasiūlymai nebus jiems tinkami ar naudingi.⁷³ Probacijos įstaigų darbuotojai turėtų būti apmokyti įsiklausyti ir padėti išspręsti nuteistiesiems stebimais elektroniniu būdu kilusias problemas. Ne tik formaliai sudaryti asmens dienotvarkes (judėjimo maršrutus) ir užpildyti dokumentus.

Kitas taip pat labai svarbus valstybės taikomų nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis tikslas sumažinti laisvės atėmimo įstaigose esančių asmenų skaičių bei padidinti lygtinai paleidžiamų nuteistųjų skaičių.⁷⁴ Lietuvos Kalėjimų departamento pateikiama statistika rodo, jog šie tikslai kol kas nėra visapusiškai įgyvendinami ir pasiekiami. Lygtinai paleidžiamų nuteistųjų santykinis skaičius išlieka nepastovus, bei neturi aiškiai prognozuojamos tendencijos. 2009 ir 2011 metais nuteistųjų, laisvės atėmimo įstaigoje atliekančių visą bausmę ir

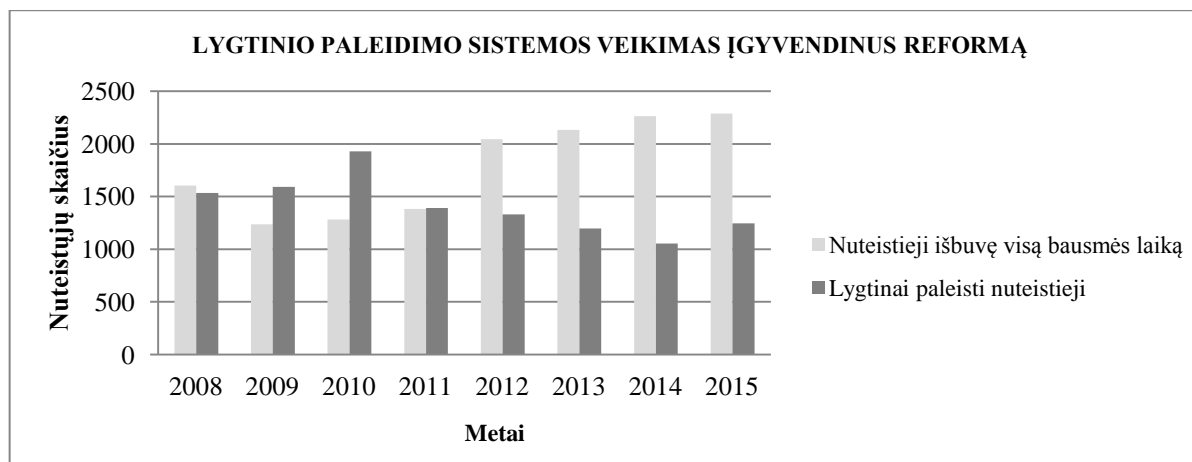
⁷² DÜNKEL, F. *Strafvollzug und die Beachtung der Menschenrechte – Eine empirische Analyse anhand des Greifswalder „Mare-Balticum-Prison-Survey“*. Baden: Nomos-Verlag, 2009, p. 60.

⁷³ SAKALAUSKAS, G. *Kalinimo sąlygos ir kalinių resocializacijos prielaidos*. Teisės problemos, 2015 [žiūrėta 2016 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: < http://teise.org/data/G.Sakalauskas-2015_2.pdf >.

⁷⁴ Probacijos įstatymo projekto aiškinamasis raštas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 m. gruodžio 20 d.]. Prieiga per internetą: < http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=368962 >.

lygtinai paleistų nuteistųjų skaičiai buvo panašūs. Tačiau 2012 m. šis santykis pradėjo keistis ir lygtinai paleistų nuteistųjų buvo gerokai mažiau. Per pirmus naujos lygtinio paleidimo tvarkos galiojimo metus (2012 m. II pusmetis ir 2013 m. I pusmetis ir iki 2016 m.) lygtinai paleidžiami nuteistieji sudarė dar mažesnę išėinančiųjų iš laisvės atėmimo įstaigų dalį. Per pirmuosius metus palyginti mažai dėmesio sulaukė ir galimybė paleisti nuteistąjį anksčiau taikant intensyvią priežiūrą – elektroninį stebėjimą.

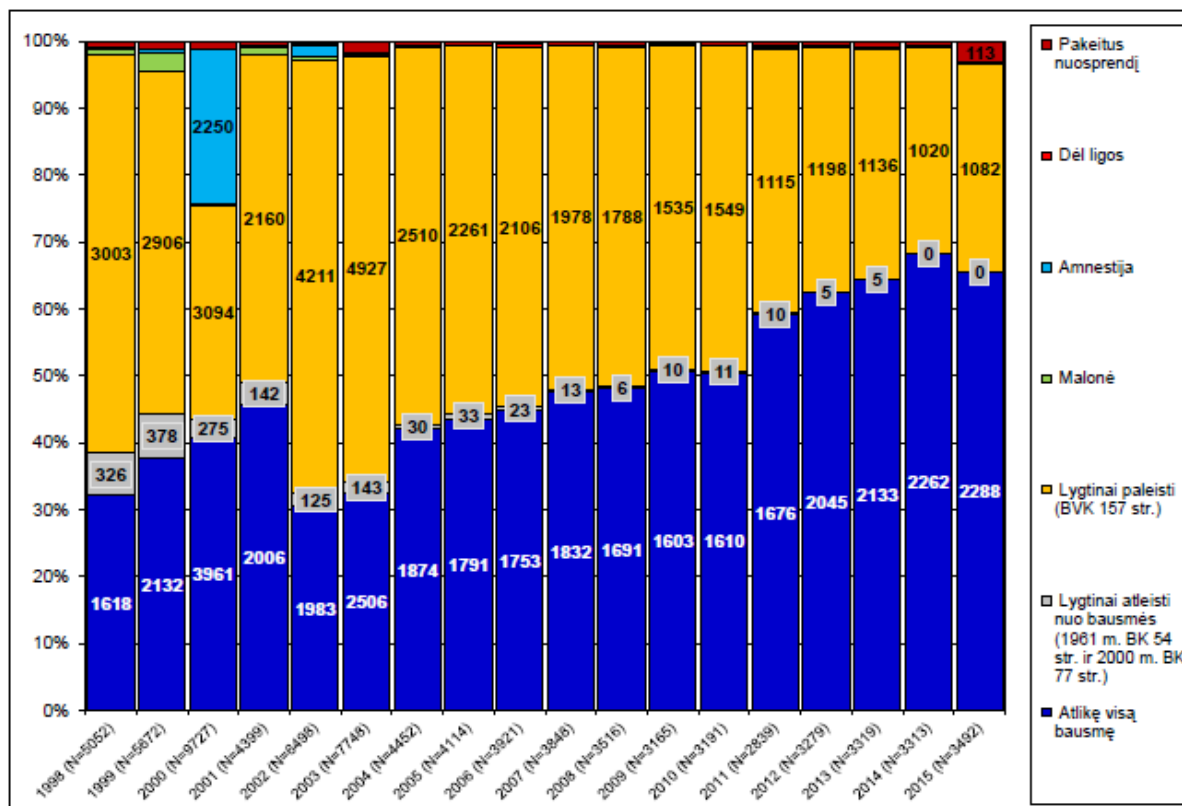
3 paveikslas. Lygtinai iš įkalinimo įstaigų paleistų asmenų skaičius

Šaltinis: Sudaryta remiantis: Kalėjimų departamento pateikiamais duomenimis. Prieiga per internetą: <<http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/kalejimu-departamentas/veikla/ataskaitos/metines.html>>.

3 paveiksle pateikiami statistiniai duomenys parodė, kad ir taip nedidelė dalis lygtinai paleidžiamų asmenų ir toliau neturi pastovios didėjimo tendencijos. Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad lygtinai paleidžiamų asmenų iš įkalinimo įstaigų asmenų dalis per 15 metų sumažėjo maždaug 3 kartus. Šis faktas labai svarbus, nes lygtinai paleidžiami asmenys išeina iš įkalinimo įstaigų, o tai yra svarbus skirtumas nuo asmenų, kuriems bausmės vykdymas buvo atidėtas ir kurių didžioji dalis įkalinimo įstaigose nėra buvę. Tam įtakos turi teismai, nes jie ne visada pasitiki lygtinio paleidimo komisijų sprendimais ir nenori taikyti nepagrįstus ir perteklinius apribojimus priimant sprendimus dėl lygtinio paleidimo. Taip pat nerimą kelia teismų sprendimų motyvacijose atsispindintis požiūris, jog nuteistieji, atitinkantys įstatyme nustatytas sąlygas neįgyja teisės būti lygtinai paleisti ir likusią bausmės dalį atlikti neizoliuoti nuo visuomenės. Priešingai, lygtinis paleidimas vertinamas kaip išimtinė paskatinamoji priemonė, tokiu būdu drastiškai apribojant bausmės rehabilitacinės funkcijos įgyvendinimo galimybes.⁷⁵ Socialinės nuteistųjų integracijos prasme tokia padėtis paradoksali – lygtinai nepaleidžiami asmenys, kuriems, teismo manymu, negalima leisti toliau atlikti šią bausmę laisvėje, tačiau atbuvę nustatytą laiką jie tiesiog paleidžiami iš įkalinimo įstaigos be jokios socialinės pagalbos ir priežiūros. Jeigu nuteistieji paleidžiami lygtinai, juos prižiūri ir pagalbą

⁷⁵ Žmogaus teisių stebėjimo institutas. *Lygtinio paleidimo reforma Lietuvoje* [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2016 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.hrmi.lt/uploaded/Documents/Lygtinis%20paleidimas%20-%20apzvalga.pdf>>.

jiems teikia (ją koordinuoja) probacijos tarnybos kartu su kitomis valstybinėmis institucijomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis.⁷⁶

4 paveikslas. **Paleidimas iš įkalinimo įstaigų Lietuvoje esant įvairiems pagrindams 1998–2015 m. (absoliutūs skaičiai, kairėje skalėje – proc.)**

Šaltinis: Sudaryta remiantis: SAKALAUSKAS, G., JARUTIENĖ, L. *Probacijos veiksmingumo vertinimas*. Prieiga per internetą: < <http://www.teise.org/data/Mokslo-studija-probacijos-veiksmingumo-vertinimas.pdf> >.

4 paveiksle matyti, kad 2014 m. iš įkalinimo įstaigų lygtinai buvo paleista tik 1020 asmenų (30,8 proc. nuo visų paleistųjų) – tai mažiausias skaičius per visą analizuotą laikotarpį, beveik 5 kartus mažesnis nei buvęs 2003 m.⁷⁷

Analizuojant užsienio valstybių praktiką pastebima, jog naudojant elektronines nuteistųjų stebėjimo priemones valstybės siekia ne tik griežtai suplanuoti nuteistųjų veiklą, bet ir siekia suteikti socialinę pagalbą tokiems asmenims. Pavyzdžiui, Vokietijoje siekiama ne tik stebėti nuteistąjį, bet ir jį reabilituoti. Siekiant šio tikslo Vokietijoje plėtojama bausmės vykdymo institucijos socialinė veikla: darbo paieška, nusikaltimų padarytos turtinės žalos atlyginimo užtikrinimas ir kt. Jungtinėje Karalystėje nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis tikslas dar platesnis, nes Jungtinėje Karalystėje siekiama atkurti buvusius iki nusikalstamos veikos ryšius tarp nusikaltėlio, aukos ir visuomenės. Pažymėtina, kad nuteistojo, kuriam skirtas stebėjimas elektroninėmis

⁷⁶ SAKALAUSKAS, G., KALPOKAS, V. *Nuteistųjų ir grįžusiųjų iš įkalinimo įstaigų integracijos modelis*. [interaktyvus]. Eugrimas. 2012 [žiūrėta 2016 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.teise.org/data/Nuteistuju_integracijos_modelis.pdf >.

⁷⁷ SAKALAUSKAS, G., JARUTIENĖ, L. *Probacijos veiksmingumo vertinimas*. [interaktyvus]. Teisės institutas. 2015 [žiūrėta 2016 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.teise.org/data/Mokslo-studija-probacijos-veiksmingumo-vertinimas.pdf> >.

priemonėmis, geras elgesys daro įtaką ir jam taikomų kontrolės priemonių griežtumui, kurios gali būti švelninamos, atsižvelgiant į nuteistojo reabilitacinius poreikius. Pavyzdžiui, nuteistasis gali būti išleidžiamas iš namų ir laisvalaikio, jei tai jam daro teigiamą įtaką ir padeda reabilituotis. Švedijoje asmenims, kurie stebimi elektroninių priemonių pagalba, būtina dalyvauti specialiose socialinės reabilitacijos programose. Analizuotose užsienio valstybėse nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis, kaip intensyvios priežiūros priemonės, uždavinius apima ne tik griežta asmenų kontrolė, bet ir socialinės pagalbos teikimas.⁷⁸

Juk nuteistojo integracija yra ne „nuolaida“ jam, bet pačios visuomenės interesas, o visuomenė saugiausia yra tada, kai joje stengiamasi asmenis (taip pat ir nusikaltusius) integruoti, o ne atskirti (izoliuoti). Be to, socialinė integracija neišvengiamai susijusi ir su dažnesniu žalos atlyginimu, kuris pagal trumparegišką ir į pirmą vietą iškeliamo tariamo (trumpalaikio) saugumo intenciją, tiesiog izoliuojant nusikaltusius asmenis, yra sunkiai įmanomas.⁷⁹

Apibendrinant galima būtų teigti, kad Lietuvoje pagrindiniai nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis tikslai yra: užtikrinti visuomenės saugumą, garantuoti tinkamą nuteistųjų (kaltinamųjų) kontrolę, neleisti nusikalsti stebimam asmeniui ateityje, bandoma apriboti nusikalsti linkusių asmenų norą, bei galimybę kenkti ir ateityje, sumažinti laisvės atėmimo įstaigose esančių asmenų skaičių bei padidinti lygtinai paleidžiamų nuteistųjų skaičių. Analizuojant užsienio valstybių praktiką pastebima, jog naudojant elektronines nuteistųjų stebėjimo priemones valstybės siekia ne tik griežtai suplanuoti nuteistųjų veiklą, bet ir siekia suteikti socialinę pagalbą tokiems asmenims, bei yra numačiusios aiškias priemones šiems tikslams pasiekti: bausmės vykdymo institucijos vykdo joms priskirtas socialines veiklas, tokias kaip: darbo paieška, nusikaltimu padarytos turtinės žalos atlyginimo užtikrinimas ir kt.

3.2. Techninės nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis priemonėmis problemos

Techniniu aspektu nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis gali būti kelių rūšių:

- 1) asmens kontrolė konkrečioje vietoje;
- 2) asmens kontrolė bet kurioje vietoje.

Užsienio valstybėse išskiriamos šios pagrindinės elektroninio monitoringo techninės problemos:

- Stebėjimo prietaiso baterijos tarnavimo laikas. Kiekvienas nuteistasis stebimas elektroninių prietaisų pagalba atsako už tai, kad būtų pakraunama apykajės baterija. Tačiau JAV atlikus stebimųjų apklausas pastebėta, jog apykajės baterija gali greičiau išsikrauti dėl nusidėvėjimo ar netgi dėl atmosferos slėgio pokyčių ir neretai bateriją reikia krauti kas kelias valandas. Jeigu stebimasis yra namuose pasikrauti bateriją nėra sunku. Tačiau

⁷⁸ MESONIENĖ, S. *Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinis ir nacionalinis kontekstas* [interaktyvus]. Jurisprudencija, 2004 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 20 d.]. Prieiga per internetą: < https://www.mruni.eu/upload/iblock/923/005_mesoniene.pdf >.

⁷⁹ SAKALAUSKAS, G., KALPOKAS, V. *Nuteistųjų ir grįžusiųjų iš įkalinimo įstaigų integracijos modelis*. [interaktyvus]. Eugrimas. 2012 [žiūrėta 2016 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.teise.org/data/Nuteistuju_integracijos_modelis.pdf >.

jei nuteistas išvykęs ir buvimo vietoje negali pasikrauti baterijos, tada fiksuojamas – pažeidimas. Užsienio valstybėse elektroninio monitoringo paslaugų teikėjai sukūrė specialius nešiojamus įkrovimo „pakelius“, kurie padeda pakrauti bateriją.

- Duomenų patikimumas. GPS signalais perduodamų duomenų tikslumas vis gerėja, tačiau vis dar yra keletas apribojimų. Pagrindinis iš jų – dreifas GPS signalu siunčiamų duomenų iškraipymas dėl gamtinių priežasčių). Škotijos vyriausybės 2013 metų konsultacijoje dėl elektroninio monitoringo taikymo taip pat pabrėžė, kad dreifas galimas, kai stebimasis nejuda ilgesnį laikotarpį ir/ar yra netoli vandens.⁸⁰

GPS signalo stiprumas gali skirtis ir priklausomai nuo atstumo iki artimiausio palydovo. Dėl šių priežasčių kartais tampa neįmanoma nustatyti tikslios stebimo asmens buvimo vietos. Stebėjimo sistema gali pateikti paklaidas, nustatant asmens buvimo vietą. Nepriklausomai nuo šių aplinkybių toki stebimų asmenų pažeidimai registruojami. JAV norėdama kovoti su tokiu duomenų netikslumu įdiegė išankstinio perspėjimo signalus. Įspėjančius kad asmuo netrukus pateks į „buferinę zoną“ kurioje gali būti užfiksuojamas stebimojo pareigų nesilaikymas – pažeidimas.

- GPS signalas miestų ir kaimo vietovėse. GPS signalas gali sutrikti tankiai gyvenamaisiais namais užstatyose teritorijose, kur labai daug aukštų pastatų, dėl to gali būti neįmanoma pasiekti palydovo signalo ir GPS ryšys gali nutrūkti. Kita problema kaimo vietovės – kaip ir daugelis išmaniųjų telefonų, GPS signalas gali būti nepasiekiamas, arba netikslus kaimo vietovėse.
- GPS signalas po žeme. GPS signalas po žeme nutrūksta. Ši problema egzistuoja šalyse kuriose naudojamas metro. Stebimieji turi pranešti įgaliotai institucijai, kad ketina važiuoti metro, turi pranešti kelionės planą, bei trukmę. Po nurodytos kelionės trukmės GPS signalas privalo būti atnaujinamas, nes daroma prielaida, jog stebimasis baigė kelionę metro.
- GPS signalo „blokatoriai“. Egzistuoja GPS signalus blokuojantys prietaisai (angl. *GPS Jammers*) jie naudojami GPS signalui blokuoti arba jam trukdyti. Jei stebimasis asmuo patenka į tokią GPS signalus blokuojančią teritoriją, jo toliau stebėti neįmanoma.⁸¹
- Klastojimas. Stebimasis asmuo panaudodamas GPS signalo blokatorius gali klastoti savo buvimo vietos duomenis. Pvz. stebimais gali pranešti jį stebinčiai institucijai jog jis atvyko į GPS signalą blokuojančią teritoriją, pats GPS signalą blokuojančių prietaisų pagalba inicijavęs tokį trikdį. Ir per tą laikotarpį gali padaryti nusikaltimą ar įvykdyti kitą draudžiamą veiką.

Elektroninis nuteistųjų stebėjimas turi ir kitų trūkumų: nuteistajam buityje sukelia nepagrįstų apribojimų bei nepatogumų, sumažina asmeninės komunikacijos tarp probacijos tarnybos darbuotojo bei nuteistojo poreikį, netgi ją

---

⁸⁰ Scottish Government, Development of Electronic Monitoring in Scotland: *A Consultation on the Future Direction of the Electronic Monitoring Service*, 2013.

⁸¹ CURTIS, S. *UK Pioneers New Technology to Combat GPS Jamming* [interaktyvus]. 2014 [žiūrėta 2016 m. balandžio 16 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.telegraph.co.uk/technology/news/10631705/UK-pioneers-newtechnology-to-combat-GPS-jamming.html>.>.

apsunkina, sukelia daug techninių problemų ir galiausiai yra labai brangi. Probacijos įstatyme taip pat nėra aiškiai pasisakoma dėl elektroninio nuteistųjų stebėjimo teisinės prigimties – ar jis turi būti suvokiamas kaip vienas iš teismo skiriamų įpareigojimų ir draudimų, ar kaip greta jų (ir greta baudžiamojo poveikio priemonių) taikoma trečia baudžiamosios teisinės prievartos forma. O nepakankamai aiškus šio klausimo reglamentavimas, sukelti problemų praktikoje, pvz.: nuteistajam netyčia sugadinus elektroninio stebėjimo įrenginį, jis gali būti apkaltintas pažeidęs teismo skirtus draudimus ir įpareigojimus.⁸² Kaip pavyzdys lrytas.lt dienraščio straipsnyje aprašomas interviu su pirma laiko iš kalėjimo išleistu klaipėdiečiu V.T. šis pilietis teigia, jog intensyvi priežiūra jam buvo pratęsta, nes per priežiūros laiką buvo užfiksuoti du elektroninio prietaiso pažeidimai. Stebimasis teigia, jog jokių pažeidimų jis neatliko ir nurodo, jog elektroninis stebėjimo prietaisas stovėjo svetainėje ant sekcijos ir galėjo būti lengvai pajudintas mažamečio sūnaus, ar šeimos narių užkliudytas valant dulkes. Stebėjimo metu buvo užfiksuotas ir apykojės pažeidimas. Ekspertų išvada buvo tokia – elektroninės dalies pažeidimų nėra, tačiau pastebėtas žymus mechaninis užterštumas dėl kurio buvo fiksuotas pažeidimas. V.T. nurodo, jog tokių pažeidimų išvengti neįmanoma, nes jis su apykoje būna 24 valandas per parą, natūralu, jog patenka nešvarumų ir nurodo, jog dėl tokių priežasčių neturėtų būti fiksuojami pažeidimai. Užfiksuoti ir du dienotvarkės pažeidimai. Esą dvi naktis jis buvo išėjęs iš namų – vieną kartą penkioms, kitąkart – septynioms minutėms. Taip rodė elektroninis stebėjimo įtaisas, įjungtas į elektros lizdą. Pilietis mano, jog tuo metu naktį paprasčiausiai sutriko elektros tiekimas. Dėl to kreipėsi paaiškinimo į elektros tiekimo bendrovę. Kadangi per tuos tris mėnesius užfiksuoti du įtaiso pažeidimai, du apykojės ir du dienotvarkės pažeidimai, be to, asmuo neįsidarbino, nustatyta, kad pakartotinio nusikalstamumo rizika padidėjo. Todėl jam buvo paskirti dar trys intensyvios probacijos priežiūros mėnesiai.⁸³

Iš tiesų stebimųjų dienotvarkė griežtai sureguliuota. Paleistiesiems į laisvę draudžiama atitolti nuo elektroninio stebėjimo prietaiso didesniu nei 100 metrų atstumu, be to, jie privalo registruotis kas dvi valandas. Jeigu namas yra dviejų aukštų, tai nuėjus toliau, prietaisas iškart įjungia aliarmo signalą ir teisėsaugininkai privalo skubiai reaguoti. Patikrinus paaiškėja, kad lygtinai paleistas asmuo tuo metu iš tikrųjų yra namuose. „Labai daug nesusipratimų. Dėl to kenčia priežiūros sistema, trukdosi darbuotojai, kurių ir taip yra pernelyg mažai“, - sakė Vilniaus miesto apylinkės prokuroras Armandas Vainauskas.⁸⁴

Akivaizdu, kad buvo būtinybė didinti elektroninio monitoringo funkcionalumą – iki 2016 m. balandžio mėnesio naudojamomis techninėmis priemonėmis buvo matomas probuojamojo buvimas tik jo gyvenamojoje vietoje. Nuo 2016 m. balandžio mėnesio su nauja nuomojama elektroninio stebėjimo įranga GPS nuteistieji (kaltinamieji) galės būti stebimi ir išvykus iš numatytos teritorijos. Ji leis atlikti nuteistų asmenų stebėjimą ne tik jų

⁸² ČEPAS, A., SAKALAUSKAS, G. *Dėl Probacijos įstatymo projekto, BK pakeitimo, BPK ir BVK* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=1&str=32528>>.

⁸³ PILAITIENĖ, A. *Nuimkite apykoję arba grąžinkite į kalėjimą!* [interaktyvus]. lrytas.lt, 2014 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lietuvsdiena.lrytas.lt/aktualijos/nuimkite-apykoje-arba-grazinkite-i-kalejima.htm>>.

⁸⁴ DIRMIENĖ, N. *Nuteistųjų probacija valstybei kainuoja milijonus* [interaktyvus]. Tv3.lt, 2013 [žiūrėta 2016 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.tv3.lt/naujiena/729101/nuteistuju-probacija-valstybei-kainuoja-milijonus>>.

gyvenamojoje namų teritorijoje, bet ir už jos ribų – visoje Lietuvos Respublikoje. Vienu metu bus galima stebėti iki 100 asmenų su galimybe šį skaičių didinti.⁸⁵

3.3. Nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis priemonėmis ekonomiškumas

Norint įvertinti nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis naudingumą ir ekonomiškumą, reikia atsižvelgti į tai, kad taikant nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis, rečiau skiriamas įkalinimas, tačiau dėl to sumažėja ne visos laisvės atėmimo vietų išlaikymui skirtos išlaidos. Didžiąją laisvės atėmimo išlaidų dalį sudaro išlaidos personalui (personalo darbo užmokesčiui ir socialinio draudimo įmokoms), taip pat didelė dalis lėšų skiriama remontui, šildymui, elektros energijai. Be to, palyginus elektroninio monitoringo ir kitų alternatyvų kaštus, matyti, kad išlaidos skaitmeninėms programoms vykdyti gali būti didesnės dėl to, kad reikia įsigyti specialią įrangą.⁸⁶ Nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis reikalauja daug pirminių investicijų, taip pat nemažai ir vėlesnių investicijų personalo mokymams, nuteistųjų priežiūrai ir pan. Lietuvoje nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis taikymas didesne apimtimi gali padidinti valstybės biudžeto išlaidas nuteistųjų priežiūrai visuomenėje.⁸⁷ Ekonominis nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis efektas pasiekiamas tik tuo, kad nuteistasis nėra izoliuojamas nuo visuomenės bei turi galimybę dirbti (mokėti mokesčius), galima skirti mažiau investicijų jo socialinei integracijai, taip pat priežiūrimas asmuo kompensuoja (gali kompensuoti) elektroninio monitoringo išlaidas ar jų dalį.

Didžiausias išlaidas valstybės patiria siekiant įdiegti nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis į bausmių sistemą (įrangos įsigijimas ir kt.). Pavyzdžiui, Šveicarijoje trijų metų bandomojo projekto kaina – 4,6 milijonai frankų, Švedijos nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis sistemos įdiegimo kaštai kainavo apie 1 milijoną eurų.

Nors nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis diegimas yra brangus, tačiau lyginant išlaidas laisvės atėmimo bausmės ir elektroninio monitoringo vykdymui, galima daryti išvadą, kad stebėjimo išlaidos yra ženkliai mažesnės. Pavyzdžiui, Vokietijoje išlaidos nuteistųjų stebėjimui elektroninėmis ryšio priemonėmis per dieną yra 16 kartų mažesnės negu išlaidos nuteistiesiems, laikomiems įkalinimo įstaigose, ir sudaro 4,89 eurus per dieną, tuo tarpu asmenų išlaikymas laisvės atėmimo vietoje valstybei kainuoja 83,03 eurų per dieną. Šveicarijoje laisvės atėmimas kainuoja 203, o elektroninio monitoringo ryšio priemonėmis – 54 frankus. Prancūzijoje mobilus elektroninio monitoringo išlaidos yra dvigubai mažesnės nei laisvės atėmimo ir sudaro apie 30 eurų per dieną, tuo tarpu diena kalėjime kainuoja 60 eurų. Anglijoje ir Velse išlaidos elektroniniam monitoringui per dieną yra 70 svarų

⁸⁵ Kalėjimų departamentas. *Elektroninis nuteistųjų stebėjimas Lietuvoje įgauna pagreitį* [žiūrėta 2016 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/kalejimu-departamentas/auktualijos/naujienos-kaldep/p30/elektroninis-nuteistuju-stebejimas-bqmc.html>>.

⁸⁶ MESONIENĖ, S. *Penitencinės sistemos teisinės raidos perspektyvos Lietuvoje* [interaktyvus]. Jurisprudencija, 2009 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.mruni.eu/upload/iblock/a6b/11mesoniene.pdf>>.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymo projekto aiškinamasis raštas. 2010, nr. XIP-1892.

mažesnės negu išlaidos laisvės atėmimo vykdymui. Elektroniniam stebėjimui reikia mažiau išlaidų ir dėl to, kad dalis nuteistųjų gali padengti dalį arba visas vykdymo elektroninio stebėjimo išlaidas patys. Pavyzdžiui, Švedijoje asmuo paprastai turi per dieną sumokėti 50 kronų (apie 5 Eur). Europos Sąjungos valstybėse šios priemonės išlaidos vienam asmeniui per dieną skiriasi (6–70 eurų), priklausomai nuo asmenų, kuriems taikomas stebėjimas, skaičiaus ir elektroninės priežiūros trukmės.⁸⁸

5 lentelė. Elektroninio stebėjimo dienos kaina skirtingose Europos valstybėse

VALSTYBĖ	DIENOS KAINA
Anglija ir Velsas	Suaugusiems maždaug 15.61 €. Nepilnamečiams maždaug 23.24 € (kaina apima: stebėjimą, įskaitant įrangos montavimą)
Estija	Kainuoja maždaug 2.64 €. Kainą sudaro vieno elektroninio stebėjimo prietaiso nuomos kaina.
Lietuva	Kaina maždaug 4 €.
Suomija	Kainuoja maždaug 4 €. Tik įrangos kaina.
Prancūzija	15.50 € - RF, 30 € - GPS įranga, montavimas ir stebėsenos
Vokietija (Badenas-Viurtembergas)	Kainuoja maždaug 30 €. Kainą sudaro: įranga, montavimas ir stebėsenos.
Liuksemburgas	Kainuoja maždaug 4 € įranga ir montavimas.
Norvegija	Kainuoja maždaug 100 €. Kainą sudaro darbuotojų atlyginimai, įranga, priežiūra ir kelionės.
Lenkija	Kainuoja maždaug 4,3 €. Kainą sudaro: įranga, įrengimas, reguliari nuteistojo kontrolė namuose.
Švedija	Kainuoja maždaug 3.45 €. Kainą sudaro: įranga ir montavimas.
Škotijoje	Kainuoja maždaug 3.45 €. (Kaina 6 mėnesiams 4515.48 €).

Šaltinis: Sudaryta remiantis: HARDERS, I. *Die elektronische Überwachung von Straffälligen*. 2014, Germany, p. 240.

Taikant elektroninį monitoringą, kaip kardomąją priemonę - intensyvią priežiūrą taip pat tikimasi, kad sumažės patiriami valstybės kaštai. Per vieną dieną vieno suimtojo mitybai, medikamentams, elektros energijai, spaudiniams, vandeniui ir kanalizacijai išleidžiama apie 3 Eur, per metus – apie 847 Eur.

Lietuvoje vieno lygtinai paleisto asmens priežiūra kainuoja:

- maždaug 30 Eur mėnesiui be elektroninio monitoringo;
- maždaug 124 Eur mėnesiui su elektroniniu monitoringu.

Todėl susiduriama su ekonomiškumo problema. Elektroninis stebėjimas taikomas kartu su probacija valstybei kainuoja keturis kartus daugiau nei probacija be elektroninio stebėjimo. Taikydama abi šias priemones valstybė patiria gana dideles išlaidas, o siekiamas tikslas bent jau kol kas nepateisina lūkesčių.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. *Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinė patirtis ir perspektyvos Lietuvoje* [interaktyvus]. Vilnius, 2009 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/LAVP/elMonitoringas/Analiz%C4%97-elektroninis_monitoringas.pdf>.

Tuo tarpu įkalinimo įstaigoje vienam kaliniui išlaikyti per mėnesį skiriama 436 Eur.⁸⁹ Vadinasi nuteistųjų kalinimas Lietuvoje yra brangesnis nei, nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis.

3.4. Teisinio reglamentavimo problemos

Atsiradus nuteistųjų stebėjimui elektroninėmis ryšio priemonėmis, kilo klausimų ar toks stebėjimas nepažeidžia konstitucinių žmogaus teisių. Buvo diskutuota, ar nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis nepažeidžia asmens teisės į privatumą, nes taikant šias priemones vykdomas nuolatinis nuteistojo stebėjimas. Tačiau buvo pripažinta, kad įkalinimo sąlygos *per se* yra kur kas labiau ribojančios nei nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis. Daugelyje užsienio valstybių nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis skiriamas tik esant kaltininko sutikimui, o tai yra vienas svarbiausių nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis teisėtumo pagrindų. Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis buvo kritikuojamas dėl galimai žalingo poveikio pažeidėjo šeimai. Teigiamas nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis aspektas tas, jog pritaikius šią priemonę, o ne laisvės atėmimą, nuteistasis palaiko glaudesnius santykius su šeima ir gali įsidarbinti bei materialiai aprūpinti šeimą. Kanadoje ir JAV atlikti nuteistųjų, kuriems paskirtas elektroninis stebėjimas, apklausa parodė, kad elektroninis nuteistųjų stebėjimas galėjo turėti įtakos ir nuteistųjų turėtam kriminalinių ryšių nutraukimui.⁹⁰

Kai kuriose užsienio valstybėse nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis taikomas, atsižvelgiant į asmens amžių ir materialinę padėtį. Tai skatino diskusijas, ar nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis nėra diskriminacinė priemonė. Pavyzdžiui, JAV nuteistieji už elektroninę stebėjimo programą turi susimokėti apie 100–200 dolerių per mėnesį. Kitas labai svarbus aspektas tas, jog ne visi nuteistieji turi namus ar ir (ar) ryšio priemones. Dėl šių priežasčių asmuo kuris neatitinka šių sąlygų yra priverstas atlikti bausmę kalėjime. Todėl imta ieškoti būdų, kaip šią problemą išspręsti – bandyta atidėti įsipareigojimų dėl apmokėjimo vykdymą, bei aprūpinant nuteistuosius ryšio priemonėmis (telefonais) ir pan.

Lietuvoje nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis reglamentavime pastebimi šie aspektai:

1) įstatymuose (Probacijos įstatyme) nėra aiškiai pasisakoma dėl elektroninio nuteistųjų stebėjimo teisinės prigimties – ar jis turi būti suvokiamas kaip vienas iš teismo skiriamų įpareigojimų ir draudimų, ar kaip greta jų (ir greta baudžiamojo poveikio priemonių) taikoma trečia baudžiamosios teisinės prievartos forma. Nepakankamai

⁸⁹ DIRMIENĖ, N. *Nuteistųjų probacija valstybei kainuoja milijonus* [interaktyvus]. Tv3.lt, 2013 [žiūrėta 2016 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.tv3.lt/naujiena/729101/nuteistuju-probacija-valstybei-kainuoja-milijonus>>.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. *Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinė patirtis ir perspektyvos Lietuvoje* [interaktyvus]. Vilnius, 2009 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/LAVP/elMonitoringas/Analiz%C4%97-elektroninis_monitoringas.pdf>.

aiškus šio klausimo reglamentavimas gali sukelti problemų praktikoje, pvz.: nuteistajam netyčia sugadinus elektroninio stebėjimo įrenginį, jis gali būti apkaltintas pažeidęs teismo skirtus draudimus ir įpareigojimus.⁹¹

2) įsigaliojus Probacijos įstatymui ir su juo susijusiems teisės aktams tampa neaiškus bausmių bei probacijos terminų skaičiavimas. Būtų daug aiškiau jei įstatymų leidėjas aiškiai reglamentuotų bausmių ir kitų baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų terminų (pradžios ir pabaigos) skaičiavimą.

3) tikslintinos Bausmių vykdymo kodekso ir Baudžiamojo proceso kodekso nuostatos, kurios reglamentuoja subjektų, kurie priima sprendimus dėl lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos taikymo, kompetencijas, siekiant išvengti tų pačių funkcijų atlikimo.

4) kitas svarbus dalykas teisės aktuose, reglamentuojančiuose elektroninį stebėjimą vykdančių institucijų veiklą, nurodoma jog jos atlieka dvigubą vaidmenį: padeda nuteistiesiems asmenims integruotis į visuomenę, teikia jiems socialinę paramą ir juos kontroliuoja. Toks dvigubas bausmių vykdymą atliekančių institucijų vaidmuo įtvirtintas Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 47 ir 48 straipsniuose, kur nurodoma, kad pataisos įstaigos teikia nuteistiesiems socialinę paramą sprendžiant asmenines ir socialines nuteistųjų problemas bei kontroliuoja bausmės atlikimo tvarką ir kaip nuteistieji laikosi nustatytų draudimų ir vykdo paskirtus įpareigojimus. Dėl tokių įpareigojimų ir pareigų pataisos įstaigos pareigūnui turint dvi tokias skirtingas funkcijas kyla jų suderinimo problema. Siekiant kuo efektyvesnio nuteistų asmenų resocializacijos tikslo turėtų būti atskiriamos institucijų funkcijos: viena institucija turėtų suteikti socialinę paramą – siekdama resocializuoti asmenį, o kita institucija turėtų atlikti kontrolės funkciją. Tokiu būdu nuteistieji galėtų išvystyti artimesnį ryšį su resocializacijos programą vykdančiais pareigūnais. Italijoje nuteistųjų stebimų elektroninėmis ryšio priemonėmis bausmių vykdymą atliekantys subjektai nepatiria socialinės paramos ir kontrolės funkcijų suderinimo problemų. Italijoje nuteistųjų stebimų elektroninėmis ryšio priemonėmis, bausmės vykdymą prižiūri Priežiūros teismas (ital. *il Tribunale di Sorveglianza*). Priežiūros teismas numato konkrečias bausmės vykdymo sąlygas ir paveda nuteistąjį asmenį Socialinės tarnybos centrui suaugusiesiems (ital. *i Centri di Servizio Sociale per Adulti*).⁹² Italijoje Socialinės tarnybos centras suaugusiesiems yra tik tarpininkas siekiantis asmens resocializacijos, jame nuteistieji gauna socialinę paramą, bei toks centras neturi besidubliuojančių kontrolės ir resocializacijos funkcijų suderinimo.

3.5. Kitos nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis priemonėmis problemos

Užsienio šalių doktrinoje neabejojama, kad elektroninį stebėjimą vykdančios institucijos turi būti pasirengusios ir teoriškai, ir praktiškai įgyvendinti kontrolės funkciją, nes šios priemonės sėkmė priklauso nuo multikompleksinių

---

⁹¹ ČEPAS, A., SAKALAUSKAS, G. *Dėl Probacijos įstatymo projekto, BK pakeitimo, BPK ir BVK* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=1&str=32528>>.

⁹² 1975 m. liepos 26 d. Įstatymas Nr. 345 (Italijos Respublika). *Legge 26 luglio 1975, n. 345*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.regione.umbria.it/documents/18/669986/Legge+354+del+1975/f7e4d482-7c4e-4d13-8f4c-770a31770b28>>.

įtakos faktorių. Būtent ir dėl šios priežasties Lietuva, neturėtų skubėti elektroninio monitoringo taikyti labai plačiai, nes, nors pataisos įstaigos ir vykdo kontrolės funkciją, joms reiktų laiko išmokti su elektroniniu stebėjimu susijusių naujų reikalavimų. Todėl pradėti taikyti elektroninį monitoringą tik vieno įpareigojimo, pavyzdžiui, tam tikru metu būti namie, atveju, atrodytų nelogiška.

Vienas iš efektyvesnių elektroninio monitoringo rodiklių yra galėjimas užkirsti kelią naujiems pažeidimams. Norint įvertinti elektroninio stebėjimo galimybes, užsienio valstybės vykdė (vykdo) elektroninio monitoringo taikymo tyrimus (Lenkija, Estija, Norvegija, Prancūzija, Portugalija). Anglijoje ir Velse (Didžiojoje Britanijoje) dar 1999 m. buvo atliktas tokio pobūdžio tyrimas (K. Dodgson, J. Howard). Jis davė labai įdomius ir vertus dėmesio rezultatus. Vykdam šią programą, iš visų asmenų, lygtinai paleistų iš pataisos įstaigų, tik 5 proc. nuteistųjų buvo grąžinti į laisvės atėmimo vietą dėl elektroninio monitoringo programos sąlygų pažeidimo.

Analizuojant priežastis, lėmusias lygtinio paleidimo panaikinimą, pažymėtina, kad daugiau kaip pusė nuteistųjų (68 proc.) pažeidė nustatytas lygtinio paleidimo sąlygas, 25 proc. buvo grąžinti į įkalinimo įstaigą dėl aplinkybių pasikeitimo (psichologinių, gyvenamosios vietos ar techninių problemų), ir tik 1 proc. buvo grąžintas dėl pavojingumo visuomenei. Programos vykdymo metu buvo vertinamas ir elektroninio monitoringo poveikis nusikalstamų veikų recidyvui. Buvo nustatyta, kad elektroninis stebėjimas yra efektyvus, nes tik 2 proc. asmenų, dalyvavusių programoje, buvo nuteisti už naujas nusikalstamas veikas. Kartu buvo nustatyta, kad elektroninis stebėjimas yra neutralus, vertinant nusikalstamų veikų recidyvą pasibaigus jo taikymui (apie 30 proc. nuteistųjų tiek dalyvavusių programoje, tiek nedalyvavusių joje buvo pakartotinai nuteisti). Taip pat ši analizė parodė, kad elektroninis stebėjimas neturėtų būti taikomas visiems potencialiems pretendams ir turi būti vykdoma kruopšti nuteistųjų atranka, pagrįsta jų rizikos lygio vertinimu. 2000 m. atliktas tyrimas (K. Dodgson, E. Mortimer) taip pat atskleidė gerus rezultatus – net 95 proc. nuteistųjų sėkmingai baigė elektroninio monitoringo programą. Taigi, elektroninio stebėjimo lygtinio paleidimo metu programa buvo įvertinta kaip veiksminga tarpinė priemonė tarp laisvės atėmimo vietos ir nuteistojo grąžinimo į visuomenę. Didžiosios Britanijos vidaus reikalų ministerija ir vėliau vykdė panašaus pobūdžio projektus, kurių metu buvo gauti iš esmės teigiami ekonominės ir socialinės elektroninio stebėjimo naudos rezultatai. Paskutiniaisiais duomenimis Anglijoje ir Velse elektroninio monitoringo efektyvumo koeficientas siekė 90 proc. Šis rodiklis panašus ir kitose valstybėse – Švedijoje 94 proc., Nyderlanduose – 93 proc., Belgijoje – 90 proc., Prancūzijoje – 94 proc., Šveicarijoje – 94 proc., Ispanijoje (Katalonijoje) – 85 proc. Kanadoje atlikti tyrimai taip pat atskleidė, kad asmenų, kuriems taikytas elektroninis monitoringas teisės pažeidimų recidyvas yra mažesnis, negu asmenų, kurie nebuvo stebimi. JAV tyrimų metu buvo nustatyta, kad recidyvo mažinimo požiūriu elektroninis monitoringas buvo efektyvus aukštos rizikos asmenims, lygtinai paleistiems iš pataisos įstaigų, todėl buvo prieita išvados, kad šią priemonę yra tikslinga taikyti intensyvios priežiūros programų kontekste.

4. NUTEISTŪJŲ STEBĖJIMO ELEKTRONINĖMIS PRIEMONĖMIS RAIDOS PERSPEKTYVOS

Norint sužinoti elektroninio monitoringo vystymosi perspektyvas buvo siekiama sužinoti, koku mastu šiuo metu yra plėtojamas elektroninis monitoringas Vidurio ir Rytų Europoje:

- Bulgarijoje pasak kriminologijos eksperto, Krassimir Kanev, buvo priimtas įstatymas: Bausmės vykdymo atidėjimas ir kardomosios priemonės – siekiant reglamentuoti elektroninio monitoringo taikymą. Pritaikius elektroninį monitoringą Bulgarijoje siekiama sumažinti bylinėjimosi išlaidas ir įkalinimo išlaidas. Tačiau šiuo metu nors ir yra reglamentuota įstatymo bazė, tačiau elektroninis monitoringas vis dar netaikomas. Bulgarijoje šiuo metu trūksta lėšų įsigyti reikiamą įrangą. Norint pritaikyti elektroninį monitoringą reikia didelių pradinių investicijų, taip pat šios priemonės įgyvendinimas reikalauja ir didelių tolimesnės priežiūros išlaidų (darbuotojų apmokymas, priežiūra ir pan.)⁹³ Bulgarija, kaip ir Lietuva taip pat gavo Norvegijos finansavimą elektroninio monitoringo įsidieгимui šalyje skatinti. Šiuo metu vykdomas elektroninio monitoringo taikymo praktikoje sistema ir planuojama kuo greičiau įgyvendinti elektroninį monitoringą praktikoje.

- Kroatijoje taip pat nuo 2012 m. vyksta elektroninio monitoringo įgyvendinimo svarstymai, rengiami įgyvendinimo projektai.

- Latvijoje, pasak kriminologijos eksperto Andrejs Judins, elektroninis monitoringas dar neegzistuoja. Nors apie jį valstybėje kalbama jau apie šešis – aštuonis metus. Elektroninio monitoringo įvedimas yra tik diskusijos. Viena iš problemų kodėl elektroninis monitoringas Latvijoje neįgyvendintas taip pat nurodoma valstybės finansinė padėtis ir lėšų trūkumas. Nepaisant to, Latvijos Teisingumo ministerija bendradarbiaudama su Norvegija nutarė įgyvendinti elektroninio monitoringo bandomąjį projektą. Šis bendradarbiavimas grindžiamas Norvegijos ir Latvijos susitarimu, kuris leidžia Latvijai gauti finansinę paramą projektams. Taigi, Latvijoje taip pat dar diegiama nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis priemonėmis sistema ir tikriausiai tik po kelių metų bus įgyvendinta praktikoje.

- Lenkijoje pasak eksperčių Barbara Stando-Kawecka ir Joana Grzywa šiuo metu susiduriama su technologijų trūkumais tokiais kaip telefoninio ryšio problemos. Lenkijoje paskirti šią stebėjimo priemonę galima tik tam tikruose regionuose, kur egzistuoja pakankamas telefono ryšys. Šiuo metu bandoma išspręsti šią problemą, kad visi nuteistieji nepriklausomai nuo jų gyvenamojo regiono turėtų teisę pasinaudoti šia galimybe atlikti dalį bausmės namuose. Lenkijos ekspertės tikisi, kad elektroninis monitoringas dar bus tobulinamas valstybėje – siekiant geresnės integracijos į visuomenę. Taip pat nurodo, kad valstybėje reikalinga išsamesnė elektroninio monitoringo veiksmingumo analizė, kuri parodytų realią situaciją valstybėje.

- Belgijoje svarstoma galimybė elektroninį monitoringą reglamentuoti, kaip atskirą bausmės rūšį. Šią idėją pasiūlė teisingumo ministras Laurette Onkelinx. Kriminalistikos ir kriminologijos institutas atliko tyrimą ir nustatė,

---

⁹³ HARDERS, I. *Die elektronische Überwachung von Straffälligen*. 2014, Germany. p. 243.

kad tokia nauja bausmės forma būtų nepraktiška – reikėtų daug laiko norint įvertinti ar konkretus asmuo galėtų būti išleidžiamas į laisvę stebint tik elektroninėmis ryšio priemonėmis. Kita įvardinama problema, ta, jog būtų sunku nuspręsti kada ir kokią bausmę skirti, taip pat gali būti, kad tai nepagrįstai išplėstų formalios socialinės kontrolės tinklą (angl. *net-widening*). Taip pat Belgijoje svarstoma galimybė elektroninį monitoringą panaudoti kaip kardomąją priemonę ikiteisminio tyrimo metu. Šios priemonės įdiegimas į Belgijos bausmių sistemą atlikus tyrimus vertinamas teigiamai, nes tikimasi, kad sumažins asmenų įkalinimo ikiteisminio tyrimo metu.⁹⁴

- Rumunijoje pasak ekspertės Andrea Parosanu elektroninis monitoringas neįgyvendinamas nei teisės aktuose, nei jo įdiegimas į valstybės teisės sistemą planuojamas artimiausioje ateityje. Pagrindine priežastimi kodėl valstybė nenori įgyvendinti elektroninio monitoringo nurodomas lėšų trūkumas ir tai jog Rumunijoje prastai išvystytas nuteistųjų resocializacijos procesą, dėl to nurodo jog elektroninio monitoringo taikymas dėl šios priežasties prarastų efektyvumą.⁹⁵

- Slovakija elektroninio monitoringo įdiegimui jau yra išleidusi 27 mln. Eur. Valstybė turės sumokėti maždaug 4,2 mln. Eur per metus 2 000 žmonių stebėjimui elektroninėmis ryšio priemonėmis. Slovakijoje manoma, kad tai gana brangiai kainavusi bausmių vykdymo priemonė, tačiau ir toliau ketina ją plėtoti.

- Slovėnijoje pasak ekspertės Alenka Selih nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis priemonėmis dar nėra įgyvendintas. Tačiau dabartinė Vyriausybė ir Teisingumo ministerija yra susidomėjusi šios priemonės efektyvumu ir įgyvendinimu ir ketina ateityje pritaikyti šią priemonę savo bausmių vykdymo sistemoje.

Apibendrinus užsienio valstybių patirtis pastebima, kad kiekvienoje užsienio šalyje randama ir elektroninio monitoringo rėmėjų ir kritikų pasisakymų. Valstybės, tokios kaip Vokietija, Austrija kurios sistemingai atlieka nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis analizes dažnai randama pastebėjimų, kad ši technologija yra pernelyg brangi. Todėl kitų valstybių nurodomas siekis taikyti šias priemones siekiant sutaupyti valstybės lėšas, atrodo abejotinas. Kritikai elektroninį monitoringą įvardina, kaip:

- verslininkų lobizmą;
- politikų ir verslininkų susitarimais pagrįstą komerciją;
- labai brangią priemonę;
- teigia kad vietoj elektroninio monitoringo būtų pigiau ir efektyviau taikyti lygtinį paleidimą arba bausmės vykdymo atidėjimą, tuo pačiu metu stengiant plėtoti resocializacijos įgyvendinimo programas;
- labai brangi priežiūros priemonė;
- vyrauja ir kitas požiūris, kad elektroninis monitoringas yra tik pagalbinė priemonė kuri neduoda tokios naudos kaip tikimasi, o yra tik socialinės kontrolės tinklo išplėtimas (*net-widening* efektas), kuris

---

⁹⁴ BEYENS, K. *Electronic Monitoring in Belgium: A Penological Analysis of Current and Future Orientations* [interaktyvus]. European Journal of Probation, 2013 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: < <http://ejp.sagepub.com/content/5/3/56.full.pdf+html> >.

⁹⁵ HARDERS, I. *Die elektronische Überwachung von Straffälligen*. 2014, Germany. p. 251.

daro neigimą poveikį. Teigiama, kad elektroninis monitoringas nėra „panacėja“, tai tik priemonė stebėti nuteistuosius/įtariamuosius.⁹⁶

Tuo tarpu elektroninio monitoringo rėmėjai pagrindiniu šios priežiūros privalumu nurodo šios priemonės ekonomiškumą (palyginus su įkalinimo kaštais), teigiamą įtaką kalinių skaičiaus mažėjimui, bei efektyvesnę nuteistųjų socializaciją.

Pastebėtina, jog dauguma valstybių ketina ir toliau plėtoti elektroninį monitoringą. Kaip pagrindinius sunkumus tolesniam šios priemonės plėtojimui įvardina technologinius trūkumus bei didelius kaštus. Tolesniam plėtojimui reikalingos nemažos valstybių investicijos: telefono ryšių gerinimui skirtingose valstybėse, personalo mokymams, priežiūros priemonių įsigijimo/nuomos išlaidoms. Būtent dėl didelių kaštų šios priemonės įsivedimo efektyvumu abejoja Vengrija ir Bulgarija. Latvijos Vyriausybė kuriai elektroninio monitoringo įgyvendinimą padeda inicijuoti Norvegijos parama, taip pat pritaria, kad reikia stengtis mažinti patiriamus kaštus naudojant šias priemones.

Visose valstybėse sutinkama, kad elektroninis monitoringas turėtų būti prilyginamas ir toliau plėtojamas, kaip socialinis – terapinis gydymas kuris reikalautų gerai apmokytų probacijos pareigūnų darbo, bei aiškiai struktūrizuotos resocializacijos schemos. Probacijos pareigūnas atliekantis priežiūrą turėtų turėti nedidelį skaičių prižiūrimųjų, nes tik taip galėtų kokybiškai atlikti savo funkcijas. Nuteistų asmenų resocializacija dažnai priklauso ir nuo paprasto, efektyvaus ir tikslingo santykio/bendravimo tarp socialinę paramą suteikiančio asmens ir nuteistojo.

Kalbant apie elektroninio monitoringo praktinius diegimo ir vykdymo aspektus, pažymėtina, kad galimos kelios šios technikos įsigijimo, naudojimo formos:

- 1) įrangos įsigijimas bausmės vykdymo institucijos nuosavybėn ir savarankiškas eksploatavimas;
- 2) įrangos nuoma iš privataus juridinio asmens ir savarankiškas eksploatavimas;
- 3) priežiūros vykdymo paslaugos įsigijimas,
- 4) produkto (prietaiso) sukūrimas valstybėje ir naudojimas.

Kaip galime pastebėti lentelėje tiek Lietuvoje tiek ir daugelyje užsienio valstybių elektroninio stebėjimo priemonės yra nuomojamos iš privačių įmonių. Vadinasi priemonių nuomos kaina yra derybų objektas galintis kisti: privačios įmonės gali keisti nuomos kainas ir stebėjimo kaštai valstybėse gali ženkliai didėti, kas visiškai panaikintų šios priemonės efektyvumą.

---

⁹⁶ HARDERS, I. *Die elektronische Überwachung von Straffälligen*. 2014, Germany. p. 264.

6 lentelė. Nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis paslaugos tiekėjai skirtingose Europos valstybėse

VALSTYBĖ	PASLAUGOS TIEKĖJAS
Anglija ir Velsas	Iš privataus sektoriaus
Estija	Iš privataus sektoriaus
Lietuva	Iš privataus sektoriaus
Suomija	Valstybės sektorius: Baudžiamosios sankcijos agentūra ir Probacijos tarnyba/kalėjimų tarnyba
Prancūzija	Privati kompanija. Probacijos tarnyba. Kalėjimų tarnyba - daro įrenginius.
Vokietija (Badenas-Viurtembergas)	Privati kompanija ir Kalėjimų tarnyba
Liuksemburgas	Privati kompanija ir Kalėjimų tarnyba, probacijos tarnyba
Norvegija	Privati kompanija ir Probacijos tarnyba.
Lenkija	Kalėjimų tarnyba. Privati kompanija, probacijos tarnyba
Švedija	Privati kompanija. Probacijos tarnyba. Kalėjimų tarnyba.
Škotijoje	Privati kompanija.
Austrija	Iš privataus sektoriaus
Belgija	Iš privataus sektoriaus
Danija	Iš privataus sektoriaus
Airija	Iš privataus sektoriaus
Nyderlandai	Iš privataus sektoriaus
Portugalija	Iš privataus sektoriaus

Šaltinis: Sudaryta remiantis: HARDERS, I. *Die elektronische Überwachung von Straffälligen*. 2014, Germany. p. 240.

Lietuvoje intensyvaus stebėjimo priemonių nuomos sutartis sudaryta 3 metų laikotarpiui, su galimybe pratęsti 3 kartus po 3 metus. Pagal skiriamą finansavimą 2016 m. policija turi galimybę išsinuomoti iki 160 įrenginių komplektų. Įrangos tiekėjas – uždaroji akcinė bendrovė „Fima“. Vadinasi šiuo metu Lietuvoje galėtų būti stebima 160 įtariamųjų, o tai tikrai nedidelis asmenų skaičius. Vadinasi pasitvirtinus šios priemonės efektyvumui Lietuvoje turėtų būti įsigijamas didesnis priemonių skaičius – kas taip pat įtakotų ir didesnius stebėjimo kaštus.

Lietuvoje vis dažniau išgirstama svarstymų, kad elektroninis monitoringas labai brangi nuteistųjų/įtariamųjų priežiūros priemonė. Daug pigesnė alternatyva lygtinis paleidimas, ar bausmės vykdymo atidėjimas.⁹⁷ Elektroninis monitoringas tik pagalbinė priemonė. Lietuva turėtų siekti platesne apimtimi įgyvendinti resocializacijos siekius: plėtoti savanorystę dirbant su nuteistaisiais, aktyviau vykdyti nuteistųjų integracijos projektus. Jų metu siekiant dar aktyviau dirbti su kaliniais dar jiems esant įkalinimo įstaigoje, ruošiant juos lygtiniam paleidimui, paleidus ir tada toliau dirbti su jais jau išėjusiais į laisvę. Tokiu būdu galbūt ateityje būtų galima atsisakyti elektroninio monitoringo. Užsienio šalyse atlikti tyrimai taip pat parodė, jog apklausus elektroninių prietaisų pagalba stebėtus asmenis jie

⁹⁷ HARDERS, I. *Die elektronische Überwachung von Straffälligen*. 2014, Germany. p. 24.

teigė, kad jiems buvo daug priimtinesnis kalėjimas įkalinimo įstaigoje, nei elektroninis monitoringas. Vadinasi ir patiems stebimiesiems, tai nėra alternatyva įkalinimui ir pagalba socializuojantis, tai yra tik dar viena stebėjimo, įkalinimo forma.

Įvertinus užsienio ir Lietuvos literatūroje pateikiamas elektroninio monitoringo perspektyvas kyla klausimas, ar jis iš tiesų reikalingas. Nes jei jau išleidžiame į laisvę asmenį su elektroninio stebėjimo priemonėmis vadinasi juo pasitikime (išleidžiami tik patikrinti, „pasitaisę“ asmenys), o elektroninės ryšio priemonės nuo pakartotino nusikalstamumo neapsaugo nepriklausomai nuo to ar tokį asmenį stebėsime elektroninėmis ryšio priemonėmis ar ne. Manytina, kad tiek Lietuvoje tiek užsienio valstybėse elektroninis monitoringas bus ir toliau naudojamas ir plėtojamas tik, kaip „politinis-komercinis projektas“, ir „visuomenės nuraminimo priemonė“, siekiant įtikinti visuomenės narius kad elektroninių prietaisų pagalba stebimas nuteistas/įtariamasis visuomenei nekelia jokio pavojaus.

Apibendrinant šiandieninę situaciją galima būtų teigti, kad artimiausius kelis metus: elektroninio monitoringo naudojimas ir toliau augs. Tam įtakos turi aprašoma dažnai tik teigiama taikymo patirtis, politiniai aspektai, net ir Europos Komisijos finansuojami projektai toki kaip „Kūrybiškumas ir veiksmingumas naudoti elektronines stebėjimo priemones, kaip alternatyvą laisvės atėmimui ES valstybėse“ (angl. *Creativity and Effectiveness in the use electronic monitoring (EM) as an alternative to imprisonment in EU member states*). Šiame projekte pateikiama geriausia praktika, siekiant pagerinti elektroninio monitoringo veiksmingumą, tuo pačiu užtikrinant šios priemonės teisinį, etinį ir humanišką naudojimą visoje ES. Dėl šios priežasties didelę įtaką elektroninio monitoringo tolimesnei plėtrai turi kitų šalių aprašytos teigiamos patirtys, neįvertinus fakto, kad nebuvo atliktų visapusiškų elektroninio monitoringo efektyvumo tyrimų. Trumparegiška mėginti perimti kitų valstybių patirtį, kuri gali visai neveikti pas mus. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijose dėl elektroninio stebėjimo (CM/Rec(2014)4) taip pat nurodoma jog kiekviena valstybė gali reglamentuoti elektroninio stebėjimo taikymo ribas ir būdus individualiai. Skiriant elektroninį stebėjimą turi būti atsižvelgta į šios priemonės poveikį asmeniui bei jo šeimos ir trečiųjų asmenų interesams. Svarbiausias yra požiūris į žmogų – kad dirbdami probacijos tarnyboje ar įkalinimo įstaigoje darbuotojai matytų savo darbo tikslą kaip kalinčio žmogaus sėkmingą tolesnį gyvenimą visuomenėje ir jo orumo išsaugojimą, kad matytų žmoguje ne nuteistą ar įtariamąjį, bet asmenį, turintį teisę ir galintį gyventi visuomenėje.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Alternatyvių laisvės atėmimo priemonių vystymąsi Europoje skatino komercinis lobizmas, neskaidrūs politikų bei verslo atstovų susitarimai, bei valstybės siekis nuraminti gyventojus dėl į laisvę paleidžiamų nuteistųjų, tarptautinių dokumentų nuostatos, vis didėjantis įkalintų asmenų skaičius, nusikalstamumas, siekis taupyti valstybės lėšas, bei politiniai aspektai. Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis užsienio valstybėse tokiose kaip Jungtinės Amerikos Valstijos, Švedija, Prancūzija, Ispanija, Belgija, Italija, Škotija, Vokietija ir kt. nėra jokia naujovė. Šiose valstybėse jau susiformavusi aiški taikymo praktika. Tuo tarpu Lietuvoje ši nuteistųjų stebėjimo priemonė dar tik formuojama ir imama taikyti vis didesne apimtimi.

Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis yra intensyvi probuojamojo priežiūra, kai elektroninėmis ryšio priemonėmis ribojama žmogaus laisvė laisvai judėti. Elektroninio monitoringo metu nuteistasis privalo dėvėti elektroninį siūstuvą, palikti namus gali tik tam tikru nustatytu laiku, turi dalyvauti probacijos tarnybos organizuojamose programose, negali vartoti alkoholio ir narkotikų bei turi dėl to periodiškai patikrinti, privalo priimti jo patikrinti atėjusius probacijos tarnybos darbuotojus.

2. Pagrindinis tarptautinis dokumentas skatinantis alternatyvių laisvės atėmimo priemonių paiešką Lietuvoje 2014 m. vasario 19 d. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijomis dėl elektroninio stebėjimo (CM/Rec(2014)4). Pastebima, jog užsienio valstybėse, tokiose, kaip Švedija, Vokietija, Lenkija, Austrija, Prancūzija elektroninio monitoringo taikymo pagrindai ir tvarka yra įtvirtinti įstatymuose, o Lietuvoje išsamiausias teisės normų reglamentuojančių nuteistųjų stebėjimą elektroninėmis ryšio priemonėmis aiškinimas pateikiamas poįstatyminių teisės aktų pagalba.

3. Elektroninis monitoringas JAV, Didžiojoje Britanijoje, Nyderlanduose, Kanadoje, Anglijoje ir Švedijoje bei kitose užsienio valstybėse yra suprantamas, kaip atskira kriminalinė bausmė. Tokia nuomonė grindžiama tuo, kad vienas iš pagrindinių elektroninio monitoringo požymių yra judėjimo laisvės suvaržymas.

Šiuo metu Lietuvoje nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis nėra laikomas atskira kriminaline bausme. Tačiau nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis ateityje galėtų būti naudojamas ir kaip atskira kriminalinė bausmė, praplečiant teisinį reglamentavimą.

4. Elektroninis monitoringas, kaip kardomoji priemonė, gali būti taikomas ir kaip savarankiška procesinė prievartos priemonė, ir kartu su kitomis kardomosiomis priemonėmis, nesusijusiomis su suėmimu (namų areštu, užstatu, pasižadėjimu ir pan.). Pritaikius šią priemonę sumažėja įkalintų asmenų skaičius, bei tokiu būdu užtikrinama kaltinamųjų elgesio kontrolė baudžiamojo proceso metu.

5. Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis, kaip probacijos priemonė taikomas vykdamas įvairias išankstinio paleidimo iš pataisos įstaigų formas – lygtinį paleidimą iš pataisos įstaigų, lygtinį atleidimą nuo

bausmės prieš terminą (kartu su elgesio pataisos programomis), pakeičiant laisvės atėmimą į namų areštą, rengiant nuteistuosius paleisti iš įkalinimo įstaigos ir siunčiant juos į pusiaukelės namus, taip pat skiriant dalinę probaciją, kai dalis bausmės paskiriama atlikti pataisos įstaigoje, o kita dalis – probacijos priežiūroje ir kt. Taip pat elektroninis stebėjimas taikomas intensyvios priežiūros programų metu. Be kita ko, ši technologija naudojama ir vykdant laisvės atėmimo bausmę bei kontroliuojant nuteistųjų judėjimą pataisos įstaigoje.

6. Lietuvoje pagrindiniai nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis tikslai yra: užtikrinti visuomenės saugumą, garantuoti tinkamą nuteistųjų (kaltinamųjų) kontrolę, neleisti nusikalsti stebimam asmeniui ateityje, bandoma apriboti nusikalsti linkusių asmenų norą, bei galimybę kenkti ir ateityje, sumažinti laisvės atėmimo įstaigose esančių asmenų skaičių bei padidinti lygtinai paleidžiamų nuteistųjų skaičių. Turime numatytus tikslus tačiau naudojamų priemonių sistema neaiški. Šiuo metu nėra numatyta aiškios resocializacijos programos, kaip paleistas į laisvę asmuo turėtų resocializuotis. Tuo tarpu analizuojant užsienio valstybių praktiką pastebima, jog naudojant elektronines nuteistųjų stebėjimo priemones valstybės siekia ne tik griežtai suplanuoti nuteistųjų veiklą, bet ir siekia suteikti socialinę pagalbą tokiems asmenims, bei yra numačiusios aiškias priemones šiems tikslams pasiekti.

7. Išskiriamos šios pagrindinės elektroninio monitoringo techninės problemos: stebėjimo prietaiso baterijos tarnavimo laikas, duomenų patikimumas, GPS signalo stiprumas, GPS signalas miestų ir kaimo vietovėse, GPS signalas po žeme, GPS signalo „blokatoriai“, klastojimas. Elektroninis nuteistųjų stebėjimas turi ir kitų trūkumų: nuteistajam buityje sukelia nepagrįstų apribojimų bei nepatogumų, sumažina asmeninės komunikacijos tarp probacijos tarnybos darbuotojo bei nuteistojo poreikį, netgi ją apsunkina, sukelia daug techninių problemų ir galiausiai yra labai brangi.

8. Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis reikalauja daug pirminių investicijų, taip pat nemažai ir vėlesnių investicijų personalo mokymams, nuteistųjų priežiūrai ir pan. Lietuvoje nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis taikymas didesne apimtimi padidins valstybės biudžeto išlaidas nuteistųjų priežiūrai visuomenėje. Elektroninis stebėjimas taikomas kartu su probacija valstybei kainuoja keturis kartus daugiau nei probacija be elektroninio stebėjimo. Taikydama abi šias priemones valstybė patiria gana dideles išlaidas, o siekiamas tikslas bent jau kol kas nepateisina lūkesčių.

Tuo tarpu įkalinimo įstaigoje vienam kaliniui išlaikyti per mėnesį skiriama 436 Eur. Vadinasi nuteistųjų kalinimas Lietuvoje yra brangesnis nei, nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis.

9. Lietuvoje nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis reglamentavime pastebimi šie trūkumai: 1) įstatymuose (Probacijos įstatyme) nėra aiškiai pasisakoma dėl elektroninio nuteistųjų stebėjimo teisinės prigimties; 2) įsigaliojus Probacijos įstatymui ir su juo susijusiems teisės aktams tampa neaiškus bausmių bei probacijos terminų skaičiavimas; 3) tikslintinos Bausmių vykdymo kodekso ir Baudžiamojo proceso kodekso nuostatos kurios reglamentuoja subjektų, kurie priima sprendimus dėl lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos

taikymo, kompetencijas, siekiant išvengti tų pačių funkcijų atlikimo; 4) teisės aktuose, reglamentuojančiuose elektroninį stebėjimą vykdančių institucijų veiklą, nurodoma jog jos atlieka dvigubą vaidmenį: padeda nuteistiesiems asmenims integruotis į visuomenę, teikia jiems socialinę paramą ir juos kontroliuoja. Siekiant kuo efektyvesnio nuteistų asmenų resocializacijos tikslo turėtų būti atskiriamos institucijų funkcijos: viena institucija turėtų suteikti socialinę paramą – siekdama resocializuoti asmenį, o kita institucija turėtų atlikti kontrolės funkciją. Tokiu būdu nuteistieji galėtų išvystyti artimesnį ryšį su resocializacijos programą vykdančiais pareigūnais.

10. Užsienio šalių doktrinoje neabejojama, kad elektroninį stebėjimą vykdančios institucijos turi būti pasirengusios ir teoriškai, ir praktiškai įgyvendinti kontrolės funkciją, nes šios priemonės sėkmė priklauso nuo multikompleksinių įtakos faktorių. Būtent ir dėl šios priežasties Lietuva, manytina, neturėtų skubėti elektroninio monitoringo taikyti labai plačiai, nes, nors pataisos inspekcijos ir vykdo kontrolės funkciją, joms reiktų laiko išmokti su elektroniniu stebėjimu susijusių naujų reikalavimų. Todėl pradėti taikyti elektroninį monitoringą tik vieno įpareigojimo, pavyzdžiui, tam tikru metu būti namie, atveju, atrodytų nelogiška.

11. Įvertinus užsienio ir Lietuvos literatūroje pateikiamas elektroninio monitoringo perspektyvas kyla klausimas ar jis iš tiesų reikalingas. Nes jei jau išleidžiame į laisvę asmenį su elektroninio stebėjimo priemonėmis vadinasi juo pasitikime (išleidžiami tik patikrinti, „pasitaisę“ asmenys), o elektroninės ryšio priemonės nuo pakartotino nusikalstamumo neapsaugo nepriklausomai nuo to ar tokį asmenį stebėsime elektroninėmis ryšio priemonėmis ar ne. Manytina, kad tiek Lietuvoje tiek užsienio valstybėse elektroninis monitoringas bus ir toliau naudojamas ir plėtojamas tik, kaip „politinis-komercinis projektas“, ir „visuomenės nuraminimo priemonė“, siekiant įtikinti visuomenės narius kad elektroninių prietaisų pagalba stebimas nuteistasis/įtariamasis visuomenei nekelia jokio pavojaus.

LITERATŪRA

Lietuvos Respublikos teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000. Nr. 89–2741.
2. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. Valstybės žinios, 2002. Nr. 73–3084.
3. Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas. Valstybės žinios, 2012, nr. XIP-1892(2).
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-02-21 nutarimas Nr. 220 „Dėl Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos ir Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“.
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007-02-21 nutarimas Nr. 220 „Dėl Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos ir Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“.
6. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. birželio 6 d. įsakymas Nr. 1R-154 „Dėl Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų komisijos nuostatų patvirtinimo“.
7. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktorius įsakymas „Dėl nuteistųjų elgesio kontrolės elektroninio stebėjimo priemonėmis tvarkos aprašo patvirtinimo“. 2015, nr. V-322.
8. Kalėjimų departamento prie Lietuvos respublikos teisingumo ministerijos direktorius įsakymas „Dėl nuteistųjų elgesio kontrolės elektroninio stebėjimo priemonėmis tvarkos aprašo patvirtinimo“. 2015, nr. V-322.
9. Valstybės kontrolė. *Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos įgyvendinimas*. Vilnius, 2014.

Tarptautiniai teisės aktai:

1. Jungtinių Tautų dokumentų rinkinys: nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji justicija: standartai ir normos. (Sudarytojas – Aidukas M.) Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
2. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2014 m. vasario 19 d. rekomendacija CM/Rec(2014)4 [interaktyvus]. 2014 [žiūrėta 2016 m. balandžio 24 d.]. Prieiga per internetą: <https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805c64a7>.

Užsienio šalių teisės norminiai aktai:

1. Lag (1994:451) *Om intensivövervakning med elektronisk kontroll* 4 § [interaktyvus]. 1994 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-1994451-om-intensivover_sfs-1994-451/>.

2. Karistusseadustik § 69¹ [interaktyvus]. 2002 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.riigiteataja.ee/akt/184411>>.
3. Koskevassa rikoslain 2 c luvun 8 §0 [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 30 d.].
4. 1975 m. liepos 26 d. Įstatymas Nr. 345 (Italijos Respublika). Legge 26 luglio 1975, n. 345. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.regione.umbria.it/documents/18/669986/Legge+354+del+1975/f7e4d482-7c4e-4d13-8f4c-770a31770b28>>.
5. Strafgesetzbuch § 68b [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/index.html>.

Specialioji literatūra:

1. ANDERSON, E. *The Evolution of Electronic Monitoring Devices, National Public Radio series*. [interaktyvus]. 2014 [žiūrėta 2016 m. balandžio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.npr.org/2014/05/22/314874232/the-history-of-electronic-monitoring-devices>>.
2. BALL, L., HUFF, S., LILLY, P. *Federal Probation 1985/1*, Corbett.Fersch, 1988.
3. BUNGERFELDT, J. *Electronic Monitoring in Sweden. The past, present and the future* [interaktyvus]. Stockholm, 2012 [žiūrėta 2016 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Workshop-G-Workshop-Jan-Bungerfeldt.pdf>>.
4. BLACK, M. SMITH, R.G. *Trends & issues in crime and criminal justice no. 254*. § [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.aic.gov.au/publications/current%20series/tandi/241-260/tandi254.html>>.
5. CURTIS, S. *UK Pioneers New Technology to Combat GPS Jamming* [interaktyvus]. 2014 [žiūrėta 2016 m. balandžio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.telegraph.co.uk/technology/news/10631705/UK-pioneers-newtechnology-to-combat-GPS-jamming.html>>.
6. CROWE, A. H., SYDNEY, L., BANCROFT, P., LAWRENCE, B. *Offender Supervision with Electronic Technology. American Probation and Parole Association*. Lexington, 1999.
7. ČEPAS, A., SAKALAUŠKAS, G. *Dėl Probacijos įstatymo projekto, BK pakeitimo, BPK ir BVK* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=1&str=32528>>.
8. DIRMIENĖ, N. *Nuteistųjų probacija valstybei kainuoja milijonus* [interaktyvus]. Tv3.lt, 2013 [žiūrėta 2016 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.tv3.lt/naujiena/729101/nuteistuju-probacija-valstybei-kainuoja-milijonus>>.

9. DEARING, A. *Der sogenannte Kriminalitätstourismus. Der Landendiebstahl und die Öffnung der Ostgrenzen.* 1993.
10. DÜNKEL, F. *Strafvollzug und die Beachtung der Menschenrechte – Eine empirische Analyse anhand des Greifswalder „Mare-Balticum-Prison-Survey“.* Baden: Nomos-Verlag, 2009.
11. LEVY, R. *From tagging to tracking. Beginning and development of electronic monitoring in France.* 2013.
12. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. *Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinė patirtis ir perspektyvos Lietuvoje* [interaktyvus]. Vilnius, 2009 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.tm.lt/dok/LAVP/elMonitoringas/Analiz%C4%97-elektroninis_monitoringas.pdf >.
13. MAIR, G., NEE, C. *Electronic Monitoring: The trials and their results.* HMSO, London 1990.
14. MAIR, G, NELLIS, M. *Parallel tracks“ Probation and Electronics monitoring in England, Wales and Scotland.* 2013.
15. MACKEVIČIUS, T. *Probacija. Quid id est?.* [interaktyvus]. Socialinių mokslų studijos, 2011 [žiūrėta 2016 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367175624629/DS.002.0.01.ARTIC>>.
16. MALINAUSKAITĖ A., USCILA, R. *Iš laisvės atėmimo vietų grįžusių asmenų socialinės integracijos problema.* 2010, p. 257–267.
17. MATHIESEN, M. *Leidiny specialistams, dirbantiems su nuteistaisiais, kuriems bausmės vykdymas atidėtas bei paleistas iš laisvės atėmimo vietų asmenimis.* 2010.
18. MAKINEN, T. *The population of closed Institutions.* Helsinki, 1980.
19. MESONIENĖ, S. *Elektroninis monitoringas bausmių sistemoje: tarptautinis ir nacionalinis kontekstas* [interaktyvus]. Jurisprudencija, 2004 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 20 d.]. Prieiga per internetą: < https://www.mruni.eu/upload/iblock/923/005_mesoniene.pdf >.
20. MESONIENĖ, S. *Penitencinės sistemos teisinės raidos perspektyvos Lietuvoje* [interaktyvus]. Jurisprudencija, 2009 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: < <https://www.mruni.eu/upload/iblock/a6b/11mesoniene.pdf> >.
21. MORRIS, N., ROTHMAN D. J. *The Oxford History of the Prison. The Practice of Punishment in Western Society.* New York, 1998.
22. OBERHEIM, R. *Gefangnisüberfullung, Ursachen, Folgen und Lösungsmöglichkeiten in der Bundesrepublik Deutschland mit einam internationalen Vergleich. Europäische Hochschulschriften.* Frankfurt am Main: Peter Lang., 1985.
23. OLKIEWICZ, E. *The Evaluation of a Tree Year Pilot Project on Electronic Monitoring in Sweden.* 2003.
24. PANAYOTOPOULOS-CASSIOTOU, M. *Pranešimo projektas dėl ypatingos moterų padėties kalėjimuose ir tėvų kalinimo poveikio socialiniam ir šeiminiam gyvenimui.* [interaktyvus]. Moterų teisių ir lyčių lygybės

- komitetas. 2007 [žiūrėta 2015 m. gruodžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-20080033+0+DOC+XML+V0//LT>>.
25. PATERSO, C. *'The new politics': parliamentary lobbying, public procurement and political reform*. [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2016 m. balandžio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.historyandpolicy.org/policy-papers/papers/the-new-politics-parliamentary-lobbying-public-procurement-and-political-re>>.
26. PILAITIENĖ, A. *Nuimkite apykoję arba gražinkite į kalėjimą!* [interaktyvus]. Lrytas.lt, 2014 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lietuvosdiena.lrytas.lt/aktualijos/nuimkite-apykoje-arba-grazinkite-i-kalejima.htm>>.
27. PINTO, S. NELLIS, M. *7th European electronic monitoring conference survey of electronic monitoring. Analysis of questionnaires*. [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2016 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.cepprobation.org/uploaded_files/EM2011_Conference_Analysis-of-EM-Questionnaires.pdf>.
28. PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius, 2002.
29. REDLICH, M. *Die elektronische Uberwachung*. Frankfurt am Main, 2004.
30. ROGERS, J. *Journal of Contemporary Criminal Justice*. Canada, 1989.
31. Kalėjimų departamento pateikiamais duomenimis. Prieiga per internetą: <<http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/kalejimudepartamentas/veikla/ataskaitos/metines.html>>.
32. Kalėjimų departamentas. *Elektroninis nuteistųjų stebėjimas Lietuvoje įgauna pagreitį* [žiūrėta 2016 m. sausio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/kalejimudepartamentas/auktualijos/naujienos-kaldep/p30/elektroninis-nuteistuju-stebejimas-bqmc.html>>.
33. KILGORE, J. *The Rise of Electronic Monitoring in Criminal Justice*. [interaktyvus]. 2012 [žiūrėta 2016 m. balandžio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.counterpunch.org/2012/04/30/the-rise-of-electronic-monitoring-in-criminal-justice>>.
34. SAKALAUSKAS, G. *Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė*. Sociologija. Mintis ir veiksmai, 2007, Nr. 2, p. 122–134.
35. SAKALAUSKAS, G. ir kt., *Probacijos modelio sukūrimas Lietuvoje/I dalis. Situacijos analizė*. [interaktyvus]. Teisės institutas, 2002 [žiūrėta 2015 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.org/data/1Probacijos-tyrimas-I-dalis.pdf>>.
36. SAKALAUSKAS, G. *Kalinimo sąlygos ir kalinių resocializacijos prielaidos*. Teisės problemos, 2015 [žiūrėta 2016 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://teise.org/data/G.Sakalauskas-2015_2.pdf>.

37. SAKALAUSKAS, G., KALPOKAS, V. *Nuteistųjų ir grįžusiųjų iš įkalinimo įstaigų integracijos modelis*. [interaktyvus]. Eugrimas. 2012 [žiūrėta 2016 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.teise.org/data/Nuteistuju_integracijos_modelis.pdf>.
38. SAKALAUSKAS, G., KALPOKAS, V. *Nuteistųjų ir grįžusiųjų iš įkalinimo įstaigų integracijos modelis*. [interaktyvus]. Eugrimas. 2012 [žiūrėta 2016 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.teise.org/data/Nuteistuju_integracijos_modelis.pdf>.
39. SAKALAUSKAS, G., JARUTIENĖ, L. *Probacijos veiksmingumo vertinimas*. [interaktyvus]. Teisės institutas. 2015 [žiūrėta 2016 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.org/data/Mokslostudija-probacijos-veiksmingumo-vertinimas.pdf>>.
40. SAKALAUSKAS, G., Sakalauskas G. *Tarpdalykinės kriminologijos studijos: patirtis ir perspektyvos*. Teisės problemos, 2008, Nr. 1, p. 77–91.
41. SCHWITZGEBEL, R. K. *Streetcorner Research: An Experimental Approach to the Juvenile Delinquent* [interaktyvus]. Cambridge: Harvard University Press, 1965. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rgable.wordpress.com/electronic-monitoring-of-criminal-offenders>>.
42. TOON, J. *Electronic Monitoring in England and Wales*. 2003.
43. Scottish Government, *Development of Electronic Monitoring in Scotland: A Consultation on the Future Direction of the Electronic Monitoring Service*, 2013.
44. WENNERBER, G. I. *High level of support and high level of control. An efficient Swedish model of electronic monitoring*. 2013.
45. WHITFIELD, D. *Tackling the tag. The electronic monitoring of offenders*. Winchester, 1997.
46. Žmogaus teisių stebėjimo institutas. *Lygtinio paleidimo reforma Lietuvoje* [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2016 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.hrmi.lt/uploaded/Documents/Lygtinis%20paleidimas%20%20apzvalga.pdf>>.
47. *7th European electronic monitoring conference survey of Electronics monitoring*. Prieiga per internetą: <http://www.cepprobation.org/uploaded_files/EM2011_Conference_Analysis-of-EM-Questionnaires.pdf>.

Teismų praktika:

1. Vokietijos Konstitucinio Teismo 1973 m. birželio 5 d. sprendimas (BVerfGE 35, 202).

SANTRAUKA

Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis priemonėmis užsienio šalyse ir Lietuvoje

2012 m. įsigaliojus Probacijos įstatymui Lietuvos bausmių vykdymo teisėje buvo reglamentuota nauja galimybė stebėti nuteistuosius elektroninių priemonių pagalba. Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis priemonėmis Lietuvoje nėra plačiai analizuotas, nes tai yra nauja priemonė Lietuvoje. Todėl būtina išsiaiškinti jo efektyvumą, reikalingumą, pranašumus bei trūkumus. Darbe pateikiama publikuojamų naujausių statistinių duomenų analizė, formuluojamas kritiškas nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis įgyvendinimo Lietuvoje ir užsienio šalyse vertinimas bei pateikiami pasiūlymai efektyvesniam elektroninio monitoringo taikymui Lietuvoje.

Darbas susideda iš trijų pagrindinių dalių: sampratos, istorinės raidos, nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis formų aptarimo bei problematikos nacionaliniame ir tarptautiniame kontekste aptarimo, taip pat numatomos galimos tolimesnės raidos perspektyvos. Pirmojoje dalyje trumpai aptariama nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis samprata, bei istorinė raida. Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis užsienio valstybėse tokiose kaip Jungtinės Amerikos Valstijos, Švedija, Prancūzija, Ispanija, Belgija, Italija, Škotija, Vokietija ir kt. nėra jokia naujovė. Šiose valstybėse jau susiformavusi aiški taikymo praktika. Tuo tarpu Lietuvoje ši nuteistųjų stebėjimo priemonė dar tik formuojama ir imama taikyti vis didesne apimtimi. Nors nėra vieno bendro visoms valstybėms nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis apibrėžimo, tačiau galima išskirti visiems nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis apibrėžimams bendrus bruožus: visose valstybėse sutinkama, jog nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis yra intensyvi probuojamojo priežiūra, kai elektroninėmis ryšio priemonėmis ribojama žmogaus laisvė laisvai judėti.

Antrojoje darbo dalyje nagrinėjamas nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis priemonėmis reglamentavimas nacionaliniuose ir tarptautiniuose teisės aktuose. Taip pat aptariamos nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis formos: nuteistųjų stebėjimas, kaip kriminalinė bausmė, nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis, kaip probacijos priežiūros priemonė ir kaip kardomoji priemonė baudžiamojo proceso metu.

Trečiojoje dalyje aptariama nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis problematika nacionaliniame ir tarptautiniame kontekste. Analizuojant bandoma įvertinti elektroninio monitoringo ekonomiškumą, technines problemas, teisinio reglamentavimo trūkumus, bei kitas taikant elektroninį monitoringą pastebimas problemas.

Ketvirtojoje dalyje aptariamos nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis raidos perspektyvos nacionaliniame ir tarptautiniame kontekste. Nuteistųjų stebėjimas elektroninėmis ryšio priemonėmis reikalauja daug pirminių investicijų, taip pat nemažai ir vėlesnių investicijų: personalo mokymams, nuteistųjų priežiūrai ir pan. Lietuvoje nuteistųjų stebėjimo elektroninėmis ryšio priemonėmis taikymas didesne apimtimi padidins valstybės biudžeto išlaidas nuteistųjų priežiūrai visuomenėje.

SUMMARY

Electronic Monitoring of Convicts in Lithuania and other Countries

In 2012 entry into force of the Probation Act in Lithuanian penal enforcement law has been regulated by a new opportunity to monitor convicts electronic means. Tarnation monitoring electronic Lithuania is not widely analyzed yet, because it is a quite new tool. It is therefore necessary to ascertain its effectiveness and necessity, advantages and disadvantages. The paper presents the latest published statistical data analysis, formulated critical condemnation of monitoring the implementation of electronic means of Lithuania and foreign countries, assessment and proposals for more effective monitoring of the application of Lithuania.

The paper work consists of three main parts: the concept of historical development, the convicted monitoring electronic forms of communication and discussion of problems in the national and international context of the discussion, as well as providing for the possible future development prospects. The first section briefly discusses the convicted monitoring of electronic communication concept and historical development. Tarnation monitoring of electronic communication in foreign countries such as the United States, Sweden, France, Spain, Belgium, Italy, Scotland, Germany and others. These countries have already formed a clear application of the law. Meanwhile, Lithuania the convicted monitoring tool has just formed and taken to apply increasing extent. Although there is one common to all Member convicted monitoring of electronic communication on the definition, but can be distinguished for all convicts monitoring of electronic communication definitions of common characteristics: all countries admitted that the convicted monitoring of electronic communication is intensive probuojamojo maintenance of electronic means of communication restricts a person's freedom to move freely.

In the second part deals with convicted monitoring electronic regulation of national and international legislation. Also discussed sentenced monitoring of electronic communication forms such as condemnation of observation, as criminal punishment for convicted monitoring by electronic means, as probation supervision and as a remand measure during criminal proceedings.

In the third part deals with convicted monitoring of electronic communication problems in the national and international context. Analyzing an attempt to assess the cost-effectiveness of electronic monitoring, technical issues, on the regulatory shortcomings and the other using electronic monitoring noticeable problems.

In the fourth section discusses convicted monitoring of electronic communication development prospects in the national and international context. Tarnation monitoring by electronic means of communication requires a lot of initial investment as well as the number and subsequent investment: staff training, maintenance, etc. convicted.

Lithuania convicts monitoring the application of electronic means to a greater extent will increase the state budget the cost of maintenance of the convicts in the society.